

ŠentRUPERT

Posebna številka glasila pred prvim praznikom Občine Šentrupert

LETO: X. / 21. maja 2008

ŽUPANOVA BESEDA

PRAZNIK OBČINE ŠENTRUPERT

Na referendumu - 9. aprila 2006 - smo Šentrupečani izglasovali, da želimo biti sami svoji gospodarji. V nedeljo, 22. oktobra istega leta, ste me izvolili za prvega župana; svoje delo sem uradno nastopil s 1. januarjem 2007. Občina bo torej za svoj občinski praznik stara skoraj leto in pol. Lani smo na natečaju, ki smo ga razpisali v našem lokalnem glasilu dobili,

osem predlogov za datum praznovanja občinskega praznika. Izbran je bil predlog 2. junij 1497, ki zaznamuje datum dokončanja stoletne gradnje cerkve sv. Ruperta. Menim, da smo se odločili prav. V Šentrupertu ni bilo nikoli poprej zgrajenega nič tako veličastnega, nič tako mogočnega se ni zgodilo v naslednjih petsto letih in tudi v prihodnosti se verjetno ne bo.

Gre za gotski spomenik, na katerega smo vsi ponosni in kateremu pojejo slavo tako domači kot tuji strokovnjaki. Gre tudi za prepoznavno prostorsko dominantno, ki ne zaznamuje le našega kraja, ampak celotno Mirnsko dolino.

V marcu letos smo razpisali natečaj za izbor idejne zasnove grba in zastave Občine Šentrupert. K sodelovanju smo

povabili pet uveljavljenih oblikovalcev oziroma oblikovalskih studiev. Komisija, ki je zasedala 8. maja, je po razpravi izoblikovala enotno mnenje, da kljub grafično zelo kvalitetno pripravljenim predlogom nobeden izmed njih ne predstavlja tako močnega pomenskega in oblikovalskega presežka, da bi bil lahko izbran kot ustrezna idejna zasnova. Prav vsi so sicer prepoznali v cerkvi sv. Ruperta, njenem zavetniku in značilni gotiki, tisti prostorski in simbolni pomen, ki so ga vpletli v svoje oblikovalske rešitve. Komisija bi sicer lahko izbrala enega izmed njih in si s tem pripela zaslugo, da je delo opravila. Občina Šentrupert bi tako dobila svoj grb, ki bi bil verjetno eden izmed kvalitetnejših v primerjavi z drugimi slovenskimi občinami; vendar ne bi bil odličen in v skladu z jasnimi heraldičnimi pravili. Iskanje ustrezne rešitve bomo nadaljevali. Ko bomo prepričani, da je predlog odličen ga bomo predstavili vsem vam, drage občanke in občani. Želim, da bo naš grb prepoznaven, da bo izražal duh našega kraja in da bomo nanj vsi ponosni - tako mi kot generacije za nami. Izbiranje simbola (grba) je zelo odgovoren in občutljiv proces. Napaka, ki se zgodi, je težko popravljiva - to dokazuje tudi zgodba o grbu in zastavi naše države. Veliko truda je bilo že vloženega v natečaje in poskuse sprememb teh simbolov, vendar neuspešno. Veliko bolje bi bilo, če bi se že prvič odločili pravilno. Res pa je, da so bile okoliščine izbiranja državnih simbolov drugačne.

Prvi občinski praznik bomo obeležili skozi tri dni različnih aktivnosti. Podrobnejši program sledi v nadaljevanju. Ker

je **2. junij** ponedeljek, se bodo aktivnosti odvijale pred tem datumom - **30. in 31. maja** ter **1. junija**, v šoli pa tudi že **28. in 29. maja**.

Petek, 30. maja, bo zaznamovan s prvo slavnostno sejo občinskega sveta v kulturnem domu in odprtjem novih pridobitev v Šentrupertu (*hiše društev, policijske pisarne in poslovalnice Zavarovalnice Triglav*). Sponzor tega dne je v celoti Zavarovalnica Triglav.

V **soboto, 31. maja**, bo popoldne obarvano etnološko, saj bo na trgu predstavitev tesarjenja po starem ob ljudski pesmi in harmoniki.

Zvečer bodo v cerkvi sv. Ruperta zazvene orgle nekoliko drugače - koncertno. Za prvi občinski praznik se spodobi, da nam zaigrajo orgle v naši gotski cerkvi na katero se nanaša datum občinskega praznika. V **nedeljo, 1. junija**, pa bo po drugi maši koncert *Pihalnega orkestra* na trgu in pogostitev za vse občane v organizaciji Občine Šentrupert in društev.

Prvi občinski praznik bomo torej praznovali mogoče nekoliko bolj skromno, kot smo tega vajeni v sosednjih občinah, ki delujejo že dlje časa, kot mi. Čaka nas veliko dela in veliko investicij. Vsako leto bomo ob tem času naše nove pridobitve predstavili vsem občankam in občanom. Vsako leto jih bo več in z vsako pridobitvijo bo življenje v naši občini še lepše. Vsako leto bo verjetno tudi praznovanje občinskega praznika temu primerno bogatejše.

Letos mineva tudi 500 let od rojstva velikega Slovenca Primoža Trubarja. Po celotni Sloveniji se že odvijajo in se bodo še odvijale različne prireditve v počastitev te obletnice. Občina Šentrupert bo spoštovanje do Primoža Trubarja izkazala z osrednjo občinsko prireditvijo v petek **23. maja**, ob 19. uri v cerkvi sv. Ruperta. Več o programu lahko preberete v nadaljevanju.

Tudi Poletje v Šentrupertu bo bogato. Letos bomo v okviru tega krovnega programa poleg podprogramov *Imago Sloveniae-Podoba Slovenije* in *Seviqč Brežice* prvič izvajali podprogram *Šentrupert Šentrupertu*. V ta sklop smo uvrstili tri koncerte - *Veliki poletni koncert Pihalnega orkestra sv. Ruperta* na trgu v Šentrupertu (ta koncert je sičér že tradicionalen), *koncert Alme Zupan* na violini v cerkvi sv. Ruperta ter *koncert Damjana Brcar-*

ja na klavirju - prav tako v naši gotski lepotici.

Ideja za program *Šentrupert Šentrupertu* se je porodila iz dejstva, da je Šentrupert kraj z bogato kulturno dediščino in da danes v Šentrupertu živi mnogo občanov, ki se na takšen ali drugačen način ukvarjajo s kulturo. Prav je, da v Šentrupert pripeljemo izvajalce s širšega področja Slovenije in iz tujine, seveda pa je tudi prav, da domačim izvajalcem omogočimo vključevanje v domače kulturne programe.

Skozi program *Šentrupert Šentrupertu* bomo tako predstavljali naše občanke in občane vseh generacij. Morda ta trenutek za koga niti še ne vemo. Vsak, ki bi želel sodelovati v tem programu, je dobrodošel in ga pričakujem v svoji županski pisarni, da se dogovorimo o možnostih vključevanja v kulturni utrip kraja.

Izredna številka glasila ŠENTRUPERT bo postala stalnica pred praznovanjem občinskega praznika. Tokratna prinaša različne teme, ki jih boste zagotovo z veseljem prebirali. Zanimanje za naše glasilo je izredno. Zadnje redno številko smo morali zaradi velikega zanimanja ponatisniti. Pred kratkim se je pri meni na občini oglasil rojak, Šentrupercan, ki že 45 let živi v Nemčiji. Prijetno sva poklepetala in dejal mi je, da hrani vse številke našega glasila, ki ga dobiva po pošti, in da mu je to najdragocenejša vez skozi pisano besedo v rodni kraj. Takšne besede pohvale pa vsem ustvarjalcem glasila zagotovo vlivajo energijo, da postajamo boljši in boljši.

Spisek naslovov naših rojakov po svetu, kamor pošiljamo glasilo, je vsak mesec daljši in prav je tako. Naj se širi glas Šentruperta na vsak košček zemeljske oble, kjer živijo naši rojaki. Od lanskega oktobra naprej je ta glas prisoten tudi skozi spletno stran www.sentrupert.si, kjer lahko najdete glasilo ŠentRupert tudi v PDF obliki. Trenutno pripravljamo tudi nemško in angleško različico spletne strani, da bodo tudi tisti, ki našega jezika ne razumejo, prebirali o lepotah naše občine.

Drage občanke, dragi občani, za naš **prvi občinski praznik vam iskreno čestitam**. Vsem nam pa želim, da se bomo dobro počutili v naši občini in da bomo s ponosom izgovarjali njeno ime.

Rupert Gole, župan

Ob praznovanju I. občinskega praznika

PROGRAM PRIREDITEV OB PRAZNOVANJU OBČINSKEGA PRAZNIKA OBČINE ŠENTRUPERT

Sreda, 28. 5. 2008

Od 17. do 19. ure: - Otroci iz Vrtca Čebelica se predstavijo:
- razstava izdelkov v telovadnici OŠ dr. Pavla Lunačka Šentrupert

Četrtek, 29. 5. 2008

Od 17. do 19. ure: - Predstavitev projektov, izvedenih v šolskem letu 2007/08:
- razstava izdelkov v telovadnici OŠ dr. Pavla Lunačka Šentrupert

Petek, 30. 5. 2008

Ob 16. uri: - Odprtje Hiše društev in pisarne Policije Trebnje
Ob 17. uri: - Odprtje pisarne Zavarovalnice Triglav
Ob 18. uri: - Slavnostna seja občinskega sveta Občine Šentrupert v kulturnem domu

Sobota, 31. 5. 2008

Ob 16. uri: - Nastop Vaških pevcev na trgu v Šentrupertu
- Prikaz domače obrti na trgu v Šentrupertu
Ob 20. uri: - Koncert v cerkvi sv. Ruperta – Tomaž Sevšek – orgle in Stanko Arnold – trobenta

Nedelja, 1. 6. 2008

Ob 11. uri: - Koncert Pihalnega orkestra sv. Ruperta na trgu v Šentrupertu
- Nagovor župana
- Pogostitev občanov na trgu v Šentrupertu

Ponedeljek, 2. 6. 2008

Od 8. do 17. ure: - Dan odprtih vrat občinske uprave Občine Šentrupert

Napovednik

PRED I. OBČINSKIM PRAZNIKOM	3
POLETJE V ŠENTRUPERTU	4
TUDI NAREČJA SO DEL KULTURNE DEDIŠČINE	9

IZ KNJIGE POZABLJENA POLOVICA:

• DR. SLAVA KRISTAN LUNAČEK	13
• JOŽEFA MERVAR - SESTRA DEODATA	17
• JUSTI FRELIH V SLOVO	25

Zavarovalnica Triglav d. d. ZASTOPNIŠKA PISARNA ŠENTRUPERT

Usmeritev Zavarovalnice Triglav je, da svoje storitve čim bolj približa svojim strankam, zato je naša želja v vsaki novo nastali občini odpreti svojo zastopniško pisarno. To željo sedaj uresničujemo v vaši občini – Občini Šentrupert.

V zastopniški pisarni lahko urejate vse v zvezi z zavarovanji, prijavite kakršnokoli škodo in dobite vse potrebne informacije.

Pisarna je odprta

v ponedeljek in petek: **od 8. do 10. ure**
v sredo: **od 14. do 17. ure**

Tel. št. pisarne: **07 30 40 525**
Fax: **07 30 40 526**

Na področju Občine Šentrupert delujeta dva univerzalna zavarovalna zastopnika, ki sklepata vse vrste zavarovanj.

TOMAŽ SIMONČIČ

Tomaž se je v Zavarovalnici Triglav zaposlil že 1. 5. 2004 in v tem času dokazal, da je priden delavec, prijazen do strank, vedno pripravljen pomagati in svetovati. Njegove pozitivne lastnosti mu prinašajo tudi rezultate, saj je postal uspešen zavarovalni zastopnik.

Tel. št.: 041 738 365

DENIS ZUPAN

Denis pa je še precej nov zastopnik, saj se je ekipi zastopnikov Zavarovalnice Triglav priključil 1. 8. 2007. Pridno se izobražuje in pridobiva nove izkušnje na terenu. Tudi on je vedno pripravljen priskočiti na pomoč stranki, ki rabi informacije ali kakršnokoli drugo pomoč.

Tel. št.: 031 259 492

Med praznovanjem občinskega praznika - od 26. 5. do 6. 6. 2008 - nudi Zavarovalnica Triglav OE Novo mesto vsem občanom Občine Šentrupert, ki bodo sklenili novo premoženjsko zavarovanje,

dodatni 10 % komercialni popust!

Vsem občanom Občine Šentrupert ob občinskem prazniku iskreno čestitamo!

Program Poletja v Šentrupertu

Podprogram	Izvajalec	Lokacija	Datum	Ura
Šentrupert Šentrupertu	Alma Zupan - violina (samostojni koncert)	Cerkev sv. Ruperta	petek, 20. 6.	20.00
Cviček 2008	Cvičkarija v Šentrupertu	Trg v Šentrupertu	sobota, 21. 6.	15.00
Imago Sloveniae - Podoba Slovenije	500-letnica Primoža Trubarja - Mešani pevski zbor Cantemus	Cerkev sv. Ruperta	nedelja, 22. 6.	20.30
Šentrupert Šentrupertu	Pihalni orkester sv. Ruperta - Veliki poletni koncert	Trg v Šentrupertu	sobota, 28. 6.	20.30
Seviqč Brežice	Soloists of Catherine the Great (RU)	Cerkev sv. Ruperta	sobota, 5. 7.	20.30
Imago Sloveniae - Podoba Slovenije	Koncert opernih arij	Cerkev sv. Ruperta	sobota, 12. 7.	20.30
Imago Sloveniae - Podoba Slovenije	Anja Bukovec & Simon Krečič	Cerkev sv. Frančiška Ksaverija	petek, 25. 7.	20.30
Seviqč Brežice	Ausonia (BE)	Cerkev sv. Ruperta	nedelja, 27. 7.	20.30
Seviqč Brežice	Hexachordo (ES)	Cerkev sv. Frančiška Ksaverija	sobota, 2. 8.	20.30
Imago Sloveniae - Podoba Slovenije	Neisha + godalni kvartet	Oder za Barbovo graščino	petek, 15. 8.	20.30
Seviqč Brežice	Mechthild Karkow, Martin Zimmermann (CH)	Cerkev sv. Duha na Vihru	petek, 22. 8.	20.30
Šentrupert Šentrupertu	Damjan Brcar - klavir (samostojni koncert)	Cerkev sv. Ruperta	sobota, 30. 8.	20.30

ŠENTRUPERT ŠENTRUPERTU

Alma Zupan

Alma Zupan – violina (samostojni koncert, spremljava: Julian Zupan Arsov, kitara, Andreja Zupanc, violina, in Damjana Zupan, klavir).

Alma Zupan (28. december 1998, Ljubljana) letos zaključuje 4. razred Osnovne šole dr. Pavla Lunačka v Šentrupertu in 3. razred violine na Glasbeni šoli Trebnje pri prof. Andreji Zupanc. Prvič je javno nastopila kot pevka – solistka – ob slovenskem prazniku kulture leta 2005 v Šentrupertu. Nastopa s pevskim zborom Glasbene šole Trebnje, je koncertna mojstrica njihovega godalnega orkestra mlajših, in solistično (Šentrupert, Trebnje, Nova Gorica, Radovljica, Ljubljana, Zagreb, Andalo – Dolomiti ...). Leta 2007 je na I. mednarodnem tekmovanju

ITHAKA v Ljubljani dosegla 2. mesto. Nastopala je že tudi kot baletna solistka in kot mlada igralka v filmu italijanskega videasta Francesca Montenera ob razstavi umetnice Ande Klančič (letos je bil film že predstavljen v Trstu in v Ljubljani,

prihodnje leto v Benetkah in na Dunaju). Aprila 2008 je v Londonu igrala kot solistka na koncertu, ki sta ga v počastitev slovenskega predsedovanja EU organizirali Britansko-slovenska skupnost in slovenska ambasada v Veliki Britaniji.

PROGRAM:

- **A. Komarowski:** *Koncert za violino in klavir št. 2, 1. stavek – Allegro giocoso*
- **J. S. Bach – C. Gounod:** *Ave Maria*
- **L. Boccherini:** *Menuet*
Alma Zupan, violina, Damjana Zupan, klavir

- **N. Paganini:** *Slovo*
- **N. Paganini:** *Duetto amoroso*
- **W. A. Mozart – Ž. Živkovič:** *Sonata v A-duru, 1. stavek* (priredba po KV 331)
Alma Zupan, violina, Julian Zupan Arsov, kitara

- **W. A. Mozart:** *Figarova svatba*
- **V. Bellini:** *Norma*
- **S. Yradier:** *La Paloma*
- **W. A. Mozart:** *Alla Turca*
Alma Zupan, violina, Andreja Zupanc, violina
- **A. Piazzola:** *Histoire du Tango: Café – 1930*
- **J. Brahms:** *Madžarski ples št. 5*
Alma Zupan, violina, Damjana Zupan, klavir

Pihalni orkester sv. Ruperta

Dirigent Boštjan Dimnik

Damjan Brcar

Sem Damjan Brcar, rojen 24. 6. 1988 v Ljubljani. Svojo glasbeno pot sem začel z osmimi leti v Glasbeni šoli Trebnje pri prof. Zoltanu Petru, nato pa nadaljeval pri prof. Loreni Mihelač.

Po končani osnovni šoli sem se vpisal na splošno gimnazijo v Novem mestu in se vzporedno izobraževal na Srednji glasbeni šoli Fran Korun Koželjski v Velenju pri prof. Jožici Grebenšek in prof. Jerneji Grebenšek.

Po končanem 2. letniku sem se prepisal na splošno gimnazijo v Velenju, smer umetniška gimnazija, kjer sem tudi zaključil srednješolsko šolanje.

Med svojim izobraževanjem sem se udeležil več mednarodnih tekmovanj, na katerih sem bil dvakrat dobitnik 2. nagrade. Leta 2007 sem se udeležil 36. državnega tekmovanja mladih glasbenikov Republike Slovenije in v disciplini klavir (kategorija II. b) dosegel zlato plaketo (96. 40 točk) ter 3. nagrado.

Kot solist sem igral s šolskim godalnim

orkestrom glasbene šole Fran Korun Koželjski ter sodeloval s Pihalnim orkestrom Premogovnika Velenje, leta 2007 pa sem izvedel tudi svoj klavirski recital. Igral sem že na več državnih proslavah, med drugim tudi v parlamentu Republike Slovenije ob slovenskem kulturnem prazniku. Vseskozi sem se tudi udeleževal seminarjev pri priznanih profesorjih (Laszlo Baranyay, Rita Kinka, Emin Armano ...)

Po uspešno opravljeni maturi svojo glasbeno pot nadaljujem na Akademiji za glasbo v Ljubljani pri prof. Tatjani Ognjanovič.

Program: - F. Schubert
- J. S. Bach
- G. Gerschwin
- F. Chopin

SEVIQC BREŽICE

Soloists of Catherine the Great (RU): Andrey Reshetin: umetniški vodja, violina, Fatimat Lafinsheva: violina, Andrey Penyugin: viola, Alexander Listratov: violončelo, Maria Uspenslaya: čembalo, Denis Penyugin: balalajka.

Program: Ruska glasba 18. stoletja: Khandoshkin, Galuppi, Madonis, Araya, Tietz.

Ausonia (BE): Mira Glodeanu: violina, James Munro, violone, Frédéric Haas: čembalo.

Program: Les Ombres Errantes – François Francoeur & François Couperin.

Hexachordo (ES): Manuel Pascual, Josue Melndez: cornet, Dani Pelagatti: šalmaj, Cristina Hess, Keal Couper: pozavna, Barbara Sela: dulcijan.

Program: italijanska in iberska glasba 17. stoletja.

Mechthild Karkow (DE): violina, **Martin Zimmermann (CH):** čembalo.

V sodelovanju z Mednarodnim tekmovanjem Premio Bonporti Rovereto.

Program: Johann Sebastian Bach.

IMAGO SLOVENIAE — PODOBA SLOVENIJE

Anja Bukovec

Anja je v Sloveniji živel do svojega trinajstega leta. V tem obdobju je spoznavala svet glasbene umetnosti, sprva pri profesorici Vildani Repše, ki ji je kot šestletni deklici pomagala vzljubiti

violino, zatem pa pri profesorju Vasiliju Meljnikovu v okviru glasbenega ateljeja Tartini. Šolanje je nadaljevala na glasbenem konzervatoriju v Pragi pri profesorju Jaroslavu Foltynu, dve leti zatem pa ji je uspelo opraviti sprejemni izpit pri profesorju Igorju Ozimu, enem največjih glasbenih pedagogov našega časa. Pod njegovim okriljem je nadaljevala študij na visoki šoli za glasbo v Kölnu, kjer je – z vmesnim enoletnim šolanjem na Dunaju – preživela osem nadaljnjih let. Pri profesorju Ozimu je diplomirala leta 2001. Po dodatnem izpopolnjevanju pri profesorju Gratchi Arutunjanu se je leta 2002 po desetih letih šolanja v tujini vrnila v Slovenijo, kjer je februarja 2007 končala podiplomski študij pri prof. Vasiliju Meljnikovu na Akademiji za glasbo.

Je prejemnica številnih nagrad z mednarodnih tekmovanj za mlade violiniste.

Je priljubljena in cenjena gostja številnih zasedb in orkestrrov. Nastopila je z orkestrom Slovenske filharmonije, Simfoničnim orkestrom RTV Slovenija, Reško filharmonijo z orkestrom Antona Weberna z Dunaja ter Beograjsko filharmonijo. Kot solistka in članica komornih zasedb redno nastopa v Sloveniji, Avstriji, Nemčiji, Italiji, Švici, Srbiji, na Hrvaškem ter na Češkem, nastopila pa je tudi v Romuniji, Avstraliji in na Kitajskem.

Slovi kot ustvarjalka, ki obvlada različne glasbene žanre. Doma je v zakladnici klasične glasbe, samozavestno pa prestopa tudi v druge glasbene svetove, zato jo srečujemo tudi z glasbeniki, ki ustvarjajo

etno, pop in rock. Z veliko zanimanja se posveča tudi moderni klasični glasbi. Leta 2004 je premierno izvedla violinski koncert slovenske skladateljice Nine Šenk na festivalu Young Euro Classic v Berlinu, kjer je bila skladba tudi po zaslugi prepričljive interpretacije nagraje-

na z najvišjo nagrado festivala.

Marca 2007 je izdala dolgo pričakovani prvenec, zgoščenko Gemini, na kateri v 12 skladbah Stravinskega, Piazzolle in Gershwina predstavlja prerez svojega dosedanjega ustvarjanja na povsem svojstven način, ob spremljavi odlične-

ga moldavskega pianista Sergeja Filiogla. Mesec dni po tem je omenjeno zgoščenko predstavila tudi na prvi samostojni turneji, na kateri jo je spremljal pianist Denys Masliuk. Skladbe z zgoščenke sta nadgradila z znanimi kompozicijami Blocha in Rahmaninova.

NEISHA Z GODALNIM ORKESTROM ETHNODELIE

Neisha je mlada glasbena umetnica, ki je s svojim debitantskim albumom močno presenetila vse glasbene sladokusce ter v hipu zaznamovala slovensko glasbeno prizorišče.

Posebej jo odlikuje njena glasbena raznolikost, saj je obenem komponistka, aranžerka, pianistka, vokalistka ter studijska glasbenica. Izobraževala se je na Akademiji za glasbo v Ljubljani, program kompozicija in klavir.

Njen široki opus ustvarjanja obsega dela za najrazličnejše zasedbe, od komornih skladb pa do big band-a in simfoničnih zasedb. Uspešno deluje tudi na področju filmske in druge scenske glasbe. Je Škerjančeva nagrajenka, visoko uvrščena na državnih tekmovanjih iz klavirja in solfeggia, nastopila je tudi kot solistka-pianistka s simfoničnim orkestrom SGBŠ.

Poleg poustvarjalnosti v klasični glasbi je Neisha redno nastopala in dejavno sodelovala tudi s pop/rock glasbeniki, za katere je prispevala aranžmaje, pela in igrala na klaviature kot sodelujoča profesionalna glasbenica/gostja tako v studijih kot tudi na velikih odrih. Med drugim je lani septembra v Križankah nastopila kot gostja skupine Terrafolk in s Simfoničnim orkestrom RTV Slovenija na dveh izjemno uspešnih koncertih in prejela veliko odobravanje občinstva in glasbenih kritikov. Neisha se je na svoji prvi plošči predstavi kot odlična vokalistka in pianistka, ki s svojimi avtorski skladbami pripriča poslušalca.

MEŠANI PEVSKI ZBOR CANTEMUS OB 500 LETNICI PRIMOŽA TRUBARJA

Popolnoma nov pristop v letošnjem ciklusu predstavlja projekt, posvečen Primožu Trubarju.

Program koncerta, ki ga pripravljamo z zborom Cantemus pod vodstvom Matjaža Ščeka, bo zasnovan na priredbah Trubarjevih glasbenih del ter drugih glasbenih ustvarjalcev tistega obdobja.

Ob svoji ustanovitvi leta 1978 je bil Cantemus predvsem študentski zbor, ki se je skozi različne nastope in tekmovanja razvil v zrel vokalni ansambel. Svojo kakovostno rast je v vedno močnejši konkurenci odličnih slovenskih in uveljavljenih tujih zborov potrjeval na državnih in mednarodnih tekmovanjih Naša pesem v Mariboru. V osemdesetih in devetdesetih letih je osvojil šest srebrnih odličij, leta 2001 prvič zlato plaketo mesta Maribor in nagrado za tretji najboljši vokalni sestav, čez dve leti pa je s ponovno zlato plaketo potrdil svojo kvaliteto.

S samostojnimi koncerti je MePZ Cantemus nastopal po vsej Sloveniji in

državo večkrat zastopal tudi na gostovanjih v tujini (v Avstriji, Nemčiji, Belgiji, Italiji, Švici na Nizozemskem itd.). V preteklosti je večkrat snemal za arhive radijskih postaj (tudi tujih), kar nekajkrat pa se je zbor udeležil izvajanja različnih vokalno-instrumentalnih del s priznanimi slovenskimi solisti in orkestri.

Leta 2002 je MePZ Cantemus sodeloval na vseevropski otvoritvi razstave EXPO 2002 v Švici, jeseni pa so s priznanim nemškim pedagogom in dirigentom Holgerjem Speckom članice in člani zbora organizirali zborovodski seminar v Kamniku.

Leto 2003 je zaznamovalo gostovanje na Dunaju, kjer je zbor nastopil skupaj z odličnimi solisti dunajske opere v razprodani dvorani Redoutensaal v Wiener Hofburgu. Ob 26-letnici delovanja je zbor spomladi leta 2004 izdal svojo prvo zgoščenko »Most«, ki zajema izbor skladb iz obdobja štirih sezon zbora in umetniškega vodstva Sebastjana Vrhovnika.

Jeseni 2004 so pevke in pevci gostovali na mednarodnem poletnem festivalu v mestu Ercolano v bližini mesta Neapelj v Italiji, marca 2005 pa v družbi petih zlatih zborov v Slovenski filharmoniji obeležili jubilejno 60-letnico Društva slovenskih skladateljev, s čimer je zbor potrdil svoje mesto med najboljšimi v Sloveniji.

Vrhunec sezone 2004/05 je bila udeležba na zahtevnem mednarodnem zborovskem tekmovanju v avstrijskem Spittalu, kjer je Cantemus v konkurenci enajstih zborov osvojil odlično drugo mesto in nagrado občinstva.

Leta 2006 se je zbor udeležil 8. mednarodnega tekmovanja v Mariboru, ki se ga je udeležilo enajst zborov iz devetih držav. Cantemus je z 90,7 točke osvojil odlično tretje mesto ter nagrado za najboljši slovenski zbor, zborovodja Sebastjan Vrhovnik pa nagrado za najboljšo izvedbo sodobne slovenske skladbe (Jesen svatuje, Samo Vremšak).

V juniju so se uspehi nadaljevali,

saj se je Cantemus z mednarodnega tekmovanja v nemškem mestu Mernes vrnil z zlato diplomo in prvo nagrado žirije. Konec uspešne sezone sta označila zahtevna celovečerna koncerta v Hadamarju (Nemčija) in avstrijskem St. Paulu.

Jeseni 2006 je zbor ponovno povabil nemškega strokovnjaka Holgerja Specka in z njim ter Vokalno skupino Ad libitum izvedel seminar "Med originalom in priredbo". To je bil tudi zadnji projekt Cantemusa z zborovodjem Sebastjanom Vrhovnikom.

Po seminarju je zbor prevzel Aco Biščevič, študent Akademije za glasbo iz Škofje Loke. Spomladi 2007 so izvedli koncert v kamniški župnijski cerkvi na Šutni.

Sezono 2007/2008 je Cantemus začel z zborovodjem Matjažem Ščekom, s katerim se trenutno pripravlja na božične koncerte in snemanje zgoščenke.

Matjaž Šček,
zborovodja
(MePZ Cantemus)

Matjaž Šček se je rodil leta 1958 v Kopru v glasbeni družini. Po srednji glasbeni šoli je naprej študiral dirigiranje na Akademiji za glasbo v Ljubljani, nato pa se je izobraževal pri priznanem slovenskem skladatelju in dirigentu Lojzetu Lebiču na Pedagoški akademiji v Ljubljani.

Po dolgoletnem sodelovanju s Komornim zborom Ljubljanski Madrigalisti je prevzel vodenje Komornega zbora Ipavska, s katerim uspešno nadaljuje svojo umetniško pot še danes. Visoko kvaliteto zborovskega ustvarjanja je dokazal na številnih domačih in mednarodnih odrih, o čemer pričajo številna prejeta priznanja in poseganje po najvišjih mestih. Septembra 2007 je svoje že tako bogato zborovsko udejstvovanje še razširil s prevzemom vodenja Mešanega pevskega zbora Cantemus iz Kamnika.

V letu 2001 je Matjaž Šček za svoje dosežke prejel najvišje priznanje Javnega sklada za kulturne dejavnosti Slovenije, zlato Gallusovo plaketo.

KONCERT OPERNIH ARIJ

Katja Konvalinka, *sopran*
Barbara Sorč, *mezzosopran*
Matej Vovk, *tenor*
Rok Bavčar, *bariton*
Darja Mlakar, *klavir*

Program:

F. Lehar:
Lippenschweigen
Duet Hanne in Danila iz operete
Vesela vdova
Matej Vovk in Barbara Sorč

W.A. Mozart:
Hai gia vinta la causa ...
Arija grofa Almavive iz operete
Figarova svatba
Rok Bavčar

W.A. Mozart:
La ci darem la mano
Duet Zerline in Don Giovannija iz
operete Don Giovanni
Katja Konvalinka, Rok Bavčar

G. Rossini:
Una voce poco fa
Arija Rosine iz operete Seviljski brivec
Barbara Sorč

G. Rossini:
Dunque io son
Duet Rosine in Figara iz operete
Seviljski brivec
Barbara Sorč in Rok Bavčar

P. I. Čajkovski:
Kuda, kuda
Arija Lenskega iz operete Jevgenij
Onjegin
Matej Vovk

P. I. Čajkovski:
Kak da bi žiznj
Arija Onjegina iz operete Jevgenij
Onjegin
Rok Bavčar

A. Dvoržak:
Měsíčku na nebi hlubokém
Arija Rusalke iz operete Rusalka
Katja Konvalinka

G. Verdi:
Lungi da lei ...
Arija Alfreda iz operete Traviata
Matej Vovk

G. Verdi:
Brindisi (Napitnica)
Duet Alfreda in Violetta iz operete
Traviata
Matej Vovk, Katja Konvalinka

odmor

J. Massenet:
Ne me refuse pas
Arija Herodiade iz operete Herodiada
Barbara Sorč

J. Massenet:
Il est doux, il est bon
Arija Salome iz operete Herodiada
Katja Konvalinka

G. Bizet:
Habanera
Arija Carmen iz operete Carmen
Barbara Sorč

G. Bizet:
Votre toast, je veux le rendre...
Arija Escamilla iz operete Carmen
Rok Bavčar

J. Offenbach:
Barkarola
Duet Niclaus in Guliette iz operete
Hofmannove pripovedke
Barbara Sorč, Katja Konvalinka

G. Puccini:
Ch'ella mi creda
Arija Johnsona iz operete Deklica z
zahoda
Matej Vovk

G. Puccini:
O mio babbino caro ...
Arija Laurette iz operete Gianni Schicchi
Katja Konvalinka

G. Verdi:
Duet Rodriga in Don Carlosa ...
Iz operete Don Carlos
Matej Vovk, Rok Bavčar

V Trubarjevem letu ...

TUDI NAREČJA SO DEL KULTURNE DEDIŠČINE

Razgovor z dialektologinjo dr. Vero Smole

Letos skušamo vsa osrednja kulturna dogajanja povezati s Trubarjevim imenom in tako počastiti petstoletnico njegovega rojstva. Upajmo, da nas bo vse okrog Trubarjevega leta vendarle obogatilo v spoznanju, da je tudi naš jezik del kulturne dediščine.

V nas odmevajo zanosne besede dr. Ivana Prijatelja: »Jezik je večni mladenič, ki mu rast nikoli ne preneha ...«

Jeziku je mnogo misli posvetil tudi Oton Župančič: »Velika razgibanost današnjega življenja razgibava tudi jezikovni razvoj. Vse se hoče odeti z besedo: groza, zanos, borbenost, upor, zmagoslavje, bolečina in žalost. In v tej gostoti doživljajev, v tem vrenju in kipe-nju v dušah vidim znamenje mogočnega zagona in vzpona, ki ga bo dosegel naš jezik v bližnji bodočnosti.«

Še vedno pa je živo tudi priporočilo: »Če si kdaj v dvomu, kako bi misel najlepše povedal, to najprej povej po domače.«

Morda je o teh stvareh razmišljala tudi domačinka Vera Smole (roj. Štrukelj), ki že več kot četrt stoletja vse svoje ustvarjalno življenje posveča šentruperskemu govoru. Po njeni zaslugi je šentruperski govor strokovno obdelan – samo skozi diplomu, magistrsko in doktorsko delo se je nabralo skoraj šeststo strani gradiva – in še vedno ni rekla zadnje besede o govoru svoje mladosti.

Spoštovana dr. Vera Smole, kako bi umestili šentruperski govor med bogastvo ljudske govornice?

Jezik, ki ga govorimo v Šentrupertu in njegovih vaseh, imenujemo šentruperski govor in spada k vzhodnodolenjskemu podnarečju dolenskega narečja. Dolensko narečje se govori v južnem delu Slovenije od Cerkniskega jezera na zahodu pa skoraj do Save na vzhodu

in vsebuje veliko krajevnih govorov, ki se lahko med seboj precej razlikujejo, a govorce zlahka prepoznamo kot Dolence; pomislite npr. na Ribničane pa Grosupeljčane ali Gabrčane – vsi govorijo dolensko, pa se njihovi govori med seboj in v primerjavi z našim kar precej razlikujejo. Na območju med Novim mestom, Dobrnčem, Trebnjim, Tihobojem, Šentrupertom, Tržiščem, Bučko in Šentjernejem ter Gorjanci se govori vzhodnodolenjsko podnarečje, tj. skupina dolenskih krajevnih govorov, ki bi jih lahko poimenovali po (sedanjih ali nekdanjih) župnijskih središčih, za katere bi lahko rekli, da so v nekaterih glasoslovnih in naglasnih razvojih prehiteli druge dolenske govore in se kot dobri sosede v njih ter oblikoslovju in besedju zblížali s štajerskimi, pri čemer je nastalo marsikaj povsem novega. Tako je to področje postalo močno jezikovno žarišče inovacij (novosti), kar je v skladu tudi z njegovo zgodovino: nekdanje veliko bolj pomembno in osrednjo vlogo v dolenskem in slovenskem prostoru. Morda tu poudarim še to, da je bila dolensčina v preteklosti najbolj obsežno narečje in je segala vse od morja in skoraj do Celja, sedaj pa so govori Zasavja in Posavja po svojem slušnem vtisu že štajerski, zahodno od Cerkniskega jezera notranjski, v Istri istrski, zlahka pa je v njih prepoznati tudi dolensko osnovo. Raziskovati take govore, kot so vzhodnodolenjski, je zelo zahtevno (za govorce sicer malo manj), zato pa toliko bolj zanimivo početje.

Kdaj se je porodila želja, da bi se posvetili šentruperskemu govoru?

Uresničevanje želja je velikokrat povezano z možnostjo. Imela sem to srečo, da se je ravno v letu moje diplome začela akcija »2000 mladih raziskovalcev do leta 2000«. To mi je skupaj z zaposlitvijo na Inštitutu za slovenski jezik ZRC SAZU omogočilo podiplomski študij in nadaljnje raziskovanje svoje-

ga govora, ki je bil skupaj z drugimi vzhodnodolenjskimi govori tako rekoč neraziskan, saj je drugim raziskovalcem zaradi svoje zapletenosti povzročal nemalo problemov.

Verjetno je bila ta želja toliko močnejša, ker ni bilo zunanjih spodbud – razen na fakulteti, seveda. Narečja so namreč v vsej zgodovini v drugi polovici prejšnjega stoletja nekako veljala za govor preprostih ljudi, zraven pa še ugotovitev, da čas narečjem ni naklonjen in se bodo postopoma utopila v splošnem pogovornem jeziku. Je bilo takšno stanje ovira za Vaše razmišljanje ali izziv?

Slovenščino sem šla študirat zaradi jezika in ne zaradi literature, čeprav sem vedno zelo rada brala. Že v drugem letniku študija sem se poskusila vključiti v raziskovanje – seveda knjižnega jezika, saj za to, da je možno raziskovati tudi narečja, do 4. letnika nisem izvedela – in spomnim se, da je prof. dr. Breda Pogorelec imela tedaj prijavljen projekt Cankarjev jezik. Z velikim veseljem sem iskala metafore v Kurentu, raziskavo oddala, a nikoli dobila povratnih informacij. Zato sem bila kasneje toliko bolj vesela navdušenja in vzpodbude prof. dr. Tineta Logarja, ko sem mu prinesla

zapis šentruperskega govora – in moja raziskovalna pot je bila začrtana. Hkrati z raziskavami šentruperskega govora in delovnim »srečevanjem« z vsemi slovenskimi in tudi slovanskimi narečji sem postala vneta zagovornica te zvrsti jezika, ki se mu je toliko časa dogajala velika krivica. *Edini pravi materni jezik je naš krajevni narečni govor*, vsake druge oblike se moramo naučiti v šoli, na tečajih, zato edino ta izraža naša najgloblja čustva, naše najintimnejše bistvo; ni samo naša kulturna dediščina, je najpomembnejši del naše identitete, *naša najgloblja korenina*, če hočete. In če bomo Slovenci opustili narečja, bomo kmalu izgubili tudi knjižno slovenščino – lep dokaz za to nam je zamejstvo: slovenski narodnostni prostor sega samo do tja, kjer se v vaseh še sliši slovenska živa narečna govorica. Zato me neizmerno veseli, da se odnos do narečnega jezika spreminja, da se ta iz »sramote spreminja v vrednoto«, kot sem zapisala že pred leti. Da pesimistične napovedi vsaj za slovenska narečja ne veljajo, vsaj ne v celoti in ob sodobnejšem razumevanju narečij in narečnega pa se lahko prepričamo vsak dan. Morda bi prav Dolenjce bilo treba opomniti, da se svojega narečja sramujejo povsem neutemeljeno (pri njih srečujem ta občutek najpogosteje), saj na njihovem narečju stoji mogočna stavba našega skupnega slovenskega knjižnega jezika. Preteklo jesen sem imela priložnost organizirati velik mednarodni simpozij z naslovom *Slovenska narečja med sistemom in rabo*, ki je po eni strani potrdil vse večje raziskovalno zanimanje za narečja, po drugi pa ugotavljal področja in vzroke za širjenje njihove rabe: urejanje okrog 1000 strani obsežnega zbornika me čaka ravno v prihodnjih mesecih.

Prosim, če bi lahko čisto preprosto predstavili osnovne značilnosti šentruperskega govora!

Šentruperski govor je po slušnem vtisu dokaj počasen, nenapet in melodično razgiban. Pravimo, da je tonemski, ker samo po poteku tona razlikujemo npr. med vile »orodje« (rastoč ton) in vile »bajna bitja« (padajoč ton). K počasnosti pripomorejo

dvoglasnika ie in uo (zile, škuoda) ter ja in wa (tjata, kwasa), k nenapetosti pa ohlapno izgovorjena naglašena i in u (zima, muha, nus), ki spominjata na e in o (A, iz Šentroperta si!), zelo širok e (cesta, mest) in zelo veliko polglasnikov, s katerimi nadomeščamo vse kratko naglašene in nenaglašene i, u (kəp, sət) in še nenaglašene e. Prav pri nenaglašenem o je naš govor še posebej zanimiv, saj pozna tako imenovano položajno akanje (o v a – dalina), ukanje za k g h p b m v (o v u – kulen) in preglas za č ž š lj nj j (o, a v e/-je/ə – Njes čakulada u hišje!). Pri soglasnikih sta najbolj opazna prehod nj v j (Kwaje je kupu.) in dl v l (Je usje pujela.), veliko posebnosti je tudi pri sklanjatvah in spregatvah, imamo po tudi nekaj zanimivih svojih besed – če boste rekli komu, da se vam je pes »u fratje zafarataw«, vas bodo precej čudno gledali.

Bi lahko tudi vsaj skopo nakazali, kaj šentruperski govor povezuje s Trubarjevim jezikom?

V 16. stoletju sta si bila šentruperski govor in Trubarjev jezik, in sicer tisti, ki ga je govoril, tj. njegov laški dolenjski govor (doma je bil iz Raščice pri Velikih Laščah), in tisti, ki ga je ustvaril za knjižnega, veliko bolj podobna, nato pa je šel razvoj obeh živih govorov naprej, deloma po skupni, deloma po različnih poteh. Dejstvo je, da Trubarjev jezik ni noben takrat živ krajevni narečni govor, niti ne ljubljanski mestni govor, ampak

je zavestno oblikovan kot nadnarečni, torej knjižni, ali pa je morda vsaj zelo podoben že obstajal kot nek osrednje-slovenski vsaj govorjeni cerkveni jezik in morda tudi jezik izobražencev nasploh. Strokovnjaki si o tem še niso povsem na jasnem in dvomim, da bo bistveno drugače po množici simpozijev v letošnjem Trubarjevem letu. Vsekakor je bil Trubar pogumen genij, rojen v bogat narečni govor z dolenjsko osnovo, ki ga je glasoslovno toliko približal gorenjščini, da je zamenjal dolenjske dvoglasnike z bolj »kultiviranimi« enoglasniki in dopolnil manjkajoče besedje z bolj ali manj posrečenimi prevodi in oblikoglasno poslovenjenimi besedami iz nemščine ali klasičnih jezikov ter tako skupaj z drugimi protestanti slovenščino postavil trdno ob druge moderne evropske jezike tistega časa.

Ob listanju po Vašem temeljnem delu – diplomski nalogi, magistrskem in doktorskem delu – izvod ste podarili tudi svoji šoli v Šentrupertu – se odpirajo skoraj nedoumljive razsežnosti: eno samo garanje je čutiti – poglobljanje, primerjanje, oblikovanje v celoto, iskanje novih, drugačnih poti. Kako ste to zmogli?

Žal se je šentruperski govor kot središče mojega strokovnega udejstvovanja po zaposlitvi na Oddelku za slavistiko (pred leti se je slovenščina kot študijska smer osamosvojila tudi organizacijsko in smo Oddelek za slovenistiko) Filozofske fakultete v Ljubljani moralo umakniti pedagoškemu in mentorskemu delu, s tem pa ukvarjanju z vsemi slovenskimi narečji. Še dodatna zaposlitev, ki sem jo na njihovo željo ohranila na Inštitutu in sedem let tudi vodila dialektološko sekcijo in mi je narekovala tudi delo pri velikem mednarodnem projektu Slovanskega lingvističnega atlasa, pa sta pripomogli k temu, da šentruperski govor nima monografije v knjižni obliki, čeprav je bil njen izid napovedan že za leto 1997. Že sama tehnična priprava za tisk narečjeslovnih del vzame namreč toliko časa, da ga včasih nisem imela kje vzeti, včasih pa enostavno nisem zmogla. Ali pa me je potegnilo v novo, še neraziskano področje – zadnjih nekaj let namreč zelo uživam v raziskavah

in analizah narečne frazeologije; da je v ospredju šentruperska, je razumljivo. Svoje izkušnje potem prenašam na študente, ki raziskujejo v svojih okoljih. Lahko se pohvalim, da imam izredno obiskan izbirni diplomski seminar in da je od leta 1997 pod mojim mentorstvom diplomiralo prek 40 študentov, dve študentki sta magistrirali, tri doktorirale, z neposrednim prehodom na doktorski študij pa bodo v bližnji prihodnosti še tri. Ta razmah zanimanja za narečja, širjenje vedenja o njih in odkrivanje novih in novih zanimivosti daje energijo in poklic spreminja v način življenja.

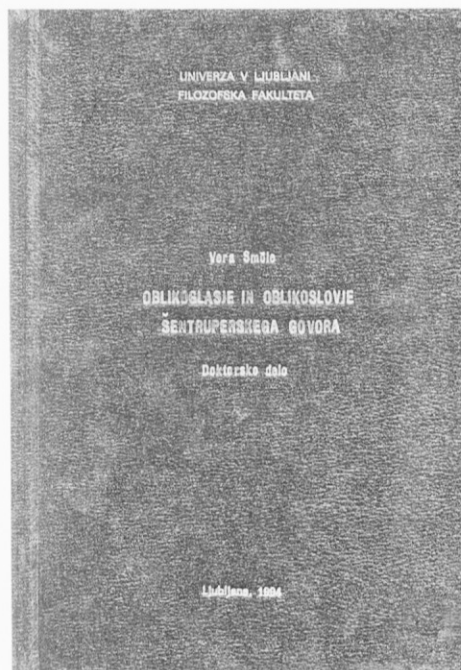
Pri vsem poglobljenem delu niste bili samo raziskovalka, pač pa ste ubirali tudi nova pota; bi jih lahko predstavili?

Poti nam ponudijo okoliščine, od nas pa je odvisno, katero izberemo. Odločila sem se za podiplomski študij iz narečjeslovja (dialektologije) v času, ko so bila narečja vse prej kot popularna, narečjeslovje pa je začela nadomeščati tedaj aktualna sociolingvistika. V dialektološki sekciji inštituta s takrat dvema raziskovalkama je bilo po smrti dr. Jakoba Riglerja leto pred mojim prihodom precej neobetavno vzdušje brez nekih konkretnih ciljev. Mentorju, ki je takrat ravno odhajal v pokoj, sedaj že pokojnemu akademiku Tinetu Logarju, sem bila nadvse hvaležna, da me je že prvo leto vzel s sabo v Moskvo na zasedanje mednarodne komisije, ki je pripravljala Slovanski lingvistični atlas. Tako sem videla, da je ta stroka drugod neprijetno bolj živa in cenjena, spoznala sem smetano tedanjih dialektologov slovanskega sveta, ki so me, daleč najmlajšo v kolektivu, zelo hitro sprejeli za svojo in tako sem lahko znanje sprejemala tako rekoč iz prve roke. In to je bil začetek mojih sanj: dvigniti slovensko dialektologijo vsaj na približno raven ostalih. Začeti je treba seveda pri sebi. »Okužila« sem se z lingvistično geografijo, tj. s prikazovanjem jezikovnih pojavov na zemljevidih, in sklenila, da se Slovenskemu lingvističnemu atlasu, za katerega se je gradivo bolj ali manj pospešeno zbiralo celo povojno obdobje, a obupovalo nad njegovim izidom, ne smemo odpovedati. Prav tako moramo

biti bolj aktivni pri obeh mednarodnih atlasih, že pri omenjenem slovanskem, pa tudi pri evropskem, ki je bil tudi že v delu. Manjkali so samo ljudje, pripravljeni ne samo delati, ampak garati. Na srečo je omenjena akcija napolnjevala tudi dialektološko sekcijo in leta 1999 sem lahko kot vodja sekcije s petimi raziskovalci na novo postavila njen program, ki je bil pravzaprav samo z novimi nalogami dopolnjen tisti, ki ga je ob ustanovitvi inštituta začrtal veliki slovenski jezikoslovec Fran Ramovš. Cilji so sedaj jasni in se uresničujejo: zaradi stalnih finančnih težav inštituta nekoliko počasneje, a vztrajno. Po 23 letih bom brez težav lahko opustila svojo prvo službo in si vzela čas, da se intenzivneje vrnem na začetek, tj. k šentruperskemu govoru, pa tudi k obdelavi obsežnega gradiva, ki smo ga zbrali in ga še zbiramo skupaj s študenti.

Iskanje novih poti je pomembno, še zlasti za posameznika. Izbrati stare poti, jih dograjevati in na njih vztrajati, je ne-hvaležno, a dostikrat koristno za skupno dobro – ali pa je modro, bo pokazal čas.

V Vašem delu so dragoceni zapisi številnih domačinov; mnogi med njimi so že pokojni. Ali čutite, da bi skozi odlomke teh zapisov lahko ustvarili delo, s katerim bi svoje bogato znanje na področju dialektologije preprosto predstavili svojemu kraju tudi v knjižni obliki, hkrati pa obudili spomin na marsikaterega informatorja?

Spomnili ste me še enega dolga, ki ga imam do sorojakov, žal, so nekateri res že pokojni (najbrž pa bodo njihovi sorodniki marsikdaj presenečeni, ko bodo ugotovili, o čem vse so znali pripovedovati). V poletju leta 1994 sem zelo intenzivno zbirala razne zgodbe z namenom, da jih objavim v znani zbirki Glasovi, ki je vrsto let izhajala pri Kmečkem glasju. Zbrala sem okrog 120 izredno zanimivih pripovedk različnega obsega in vsebin ter bila neizmerno presenečena nad njihovim duhovnim bogastvom. Da jih nisem še objavila, je bilo ob novi zaposlitvi krivo pomanjkanje časa, da obiščem še severne in vzhodne vasi naše občine in sam Šentrupert, saj želim, da so v tej knjigi zajete prav vse vasi s svojimi pripovedovalci. Morda pa bi zlasti mladi bralci pri tem pomagali? Posnemite vaše stare starše, sorodnike, sosede, ki še poznajo kakšno pravljico in stare vraže, ki so še doživljali coprnije, ki so jih mrtvi na kakšen način po smrti še vedno obisk(ov)ali, ki še poznajo razlage imen za kakšne zaselke, jame, poti ipd. – ali pa se tega samo še spomnijo iz pripovedi prednikov. Prav tako bodo dobrodošle tudi anekdote o nekdanjih in sedanjih stalnih ali začasnih posebnostih iz naših krajev – kar vprašajte kakšnega očaka, ali je tudi njim Rojc kakšno zagodel! Polno zanimivih in morda šaljivih dogodivščin je bilo tudi pri skupnih opravilih – in morda jih je še vedno. Škoda bi bilo, če bi se vse to za vedno pozabilo, saj mi je marsikdo potožil, da svojim vnukom »teh neumnosti« po zapovedi staršev, svojih otrok, ne smejo pripovedovati.

Kako je danes videti Vaše delovno področje?

Če mislite s tem narečjeslovje, je to ogromno in plodno polje, ki mu manjka samo delavcev, da bi pobrali njegove bogate plodove in jih znali uporabiti tudi v prid bogatenja našega knjižnega jezika, vedenja o naši zgodovini in o nas samih.

Danes je narečjem čas vendarle bolj naklonjen kot ob Vašem načrtovanju poklicne poti. Vidite v tem spoznanju tudi del lastnih prizadevanj?

Ne, to bi bilo zelo domišljavo. Jaz vidim v tem samo upor proti tako razvpiti globalizaciji in ta upor je z medijsko podporo postal moda in dobil večje število privržencev. Dokler sem o tem »čivkala« le jaz in nekaj mojih kolegov, se ni zgodilo prav nič. Prav tako se ni (še) prav nič spremenilo na ravni države, čeprav imamo sedaj svojo lastno; lahko bi rekla, da se je celo poslabšalo. Naši politiki, obsedeni s pomembnostjo (in z učenjem) angleščine, še niso toliko zreli, da bi ugotovili, kaj je bistvo naše identitete, čeprav bodo imeli letos Trubarja polna usta. Da ima slovenščina več zvrsti, med katerimi so tudi narečja, in da je zaradi njihove že pregovorne pestrosti ta še posebej bogata, bodo pozabili takoj, ko bo treba njihovo raziskavo tudi finančno podpreti – bolj »evropsko« je podpirati raziskave eksotičnih afriških in podobnih jezikov. Da ni vse zlato, kar se sveti, dokazuje tudi naseljevanje izpraznjenih slovenskih vasi s tujci – če se bo to nadaljevalo, bomo dobili spet tujejezične otoke. A v prvi vrsti si bo »narod pisal sodbo sam« – če bomo otrokom v zameno za neko kvazi knjižno slovenščino še naprej prepredčevali, da se v otroštvu naučijo svojega narečnega govora, jim bomo naredili medvedjo uslugo: nikoli ne bodo zares osvojili nobenega slovenskega jezikovnega sistema, ampak bodo postali večni učenci – z njimi pa je lahko jezikovno manipulirati! Ne bom prvič opozorila, da je znanje svojega narečnega govora enako znanju še enega slovanskega jezika, bojazen, da je to ovira, pa ena največjih pedagoških zmot slovenske pedagogike. Zakaj pravim slovenske? Ker so v drugih republikah bivše države jezikoslovci in pedagogi poznali vrednost in bistvo narečnega govora, Slovenci pa s(m)o ga, vedno bolj papeški od papeža, zatirali, namesto da bi ga povezali s potjo do knjižne slovenščine.

Kaj priporočate mladim rodovom Vaše rojstne pokrajine? Kako bi spodbudili mlade, da je narečni govor prva pot do materinščine?

Najprej bi jim položila na srce, naj izkoristijo narečno znanje vseh bližnjih in ohranijo tisto, kar so morda nekateri starši zavrgli ali pa se trudijo prikriti. V

domačo hišo, če je ta pravi dom, spada domača govorica: uniforme in maske pustimo zunaj. Ko boste svoj domači govor primerjali s tistim, ki se ga učite v šoli in ga berete v (dobrih!) knjigah in revijah, boste ugotovili, da ima ravno tako pravila – če jih ugotovite, jih boste s pridom uporabljali tudi takrat, ko boste govorili in pisali v knjižnem jeziku. Vaša prava materinščina je vaš narečni govor, ta pa je del velikega in bogatega sistema narečne zvrsti slovenskega jezika in kot naravni, živi jezik povsem enakovreden normirani knjižni zvrsti naše slovenščine, ki skupaj z drugimi zvrstmi sestavlja slovenski jezik; enačiti slovenski jezik s knjižnim jezikom je še ena od zablod (ali napačnih predstav) druge polovice preteklega stoletja.

Zdaj pa prosim še za naslednjo utemeljitev: V zapisih se nam kaže pridevnik iz samostalnika Šentrupert v različnih oblikah: šentruperska penina, šentruperski zvonovi – jaz pa sem že pred 15 leti prevzel Vaš nasvet, naj bo oblika šentruperski najbolj odraz govorne besede. Ne dvomim, da ne bi znali to obliko strokovno utemeljiti.

Tvorbeno pravilna oblika bi bila šentruperski, vendar je soglasniški sklop rtsk izgovorno prezapleten, da bi se lahko ohranil, zato je prišlo do olajšave z onemittvijo t in nastala je oblika šentruperski (povsem enako kot pri Šentrupčan!), ki je bila med domačini edina v rabi, kar dokazujejo tako moje raziskave kot tudi leksikon CZ Slovenska krajevna imena iz leta 1985, ki je krajevno rabo raziskal in upošteval. Oblika šentruperski se je začela uporabljati kot knjižna, čeprav ne vem več, s kakšnim razlogom, saj tudi Slovenska slovnica za končajem t premene -ski v -ški ne predpisuje. Moje opozorilo je upošteval tudi glavni avtor Slovenskega pravopisa 2001, akademik Jože Toporišič, vendar ne dosledno; -ški je zamenjan s -ski, puščen pa je t – lahko bi rekli, da je vzpostavljena tvorbeno pravilna oblika šentruperski, ki pa bi se izgovorno glasila šentruperski, kar pa spet ne ustreza dejanski rabi. Tako nam preostane le, da v zapisih vztrajamo pri »avtohtoni« rabi in morda z naslednjim

pravopisom dosežemo tudi njeno uzakonjenje. *Torej: šentruperski!*

Velikokrat pa zapisovalci premalo prisluhnejo izvoru posamezne besede. V knjigi profesorja Ivana Steklase imamo zapisano Apnenik, Steklasova pohodna pot obuja tudi to obliko – ponekod pa vidimo zapisano Oplenk ali Aplenk. Katero obliko bomo spoštovali?

Od vseh treh je najbolj neupravičena oblika Oplenk, saj ni ne izvorna ne govorjena. Ime tega z vinogradi poraslega hriba je bilo izpeljano iz pridevnika apnen in pripone -ik, ki tvori samostalnik z lastnostjo, izraženo v podstavi; Apnenik je torej »hrib, ki je apnen« – morda za razliko od Škrljevega, kjer, kot nam ime pove, prevladuje skrilj. Oblika Aplenk je glasovno poknjžena govorjena oblika, ki se glasi Aplienk, in odraža nekaj stoletni glasovni razvoj, v tem primeru širše dolenski: prekozložno disimilacijo n-n v l-n (kot tudi npr. v plezjuon »penzion, penzija« ali lecjan »encijan«), razvoj naglašene e v dvoglasnik ie ter onemitev nenaglašene i ob zvočniku (-ik v -k). Kolebanje med prvotno in živo obliko bo verjetno slej ko prej nagnilo tehtnico v prid živi, zato ni nič narobe, če Apnenik posodobimo v Aplenk – kot je bilo že davno storjeno s Skriljevim.

Če bo pogovor z Vami pripomogel k večjemu spoštovanju narečja – šentruperskega govora – bo namen v Trubarjevem letu dosežen, kajne? Morda nekaj podobnega, kot ste napisali v doktorskem delu ob počastitvah 950-letnice prve omembe Šentruperta – danes pa smo pred prvim praznikom znova nastale Občine Šentrupert: »Naj jim bo to delo v spodbudo, da bodo Šentrupčani ponosni tudi na svojo kleno domačo govorico.«

Tega si zares želim. Če ste vsaj malo ponosni na to, da ste Šentrupčani, bodite ponosni tudi na svoj domači govor – rabite ga ob vseh možnih (nejavnih) priložnostih, predvsem pa od njega ne odvrčajte otrok: skozenj se bodo knjižne slovenščine lahko naučili še bolje! Navsezadnje so tudi Trubar, Dalmatin, Prešeren, Cankar ... najprej znali samo svoj narečni govor!

Jože Zupan

POZABLJENA POLOVICA

V letu 2007 sta Založba Tuma in SAZU izdali nadvse dragoceno knjigo POZABLJENA POLOVICA - Portreti 129 žensk, ki so pomembno vplivale na različna področja življenja v 19. in 20. stoletju na Slovenskem. Ko smo med njimi odkrili dve pomembni osebnosti tudi iz Šentruperta - DR. SLAVO

KRISTAN LUNAČEK in JOŽEFO MERVAR - vsem poznano SESTRO DEODATO, smo zaprosili predsednico uredniškega odbora - akademikinja dr. Alenko Šelih in urednico Majo Savelli, če lahko tudi v našem glasilu ŠentRUPERT prispevka ponatisnemo. Z veseljem sta dovolili, še posebej, ker

sem obljubil, da bomo dodali anketo, kako sta osebnosti še danes živi v Šentrupertu. *Obema prisrčna hvala!*

Zdaj sta prispevka s spomini nekaterih pred nami - za podaljšano življenje.

Urednik glasila ŠentRUPERT

SLAVA KRISTAN LUNAČEK (1898 — 1978)

ZDRAVNICA, ZAČETNICA ŠOLSKE MEDICINE

Slava Kristan Lunaček je bila začetnica šolske medicine v Sloveniji. Svoje življenjsko delo je posvetila otrokom in mladini, skrbi za njihov razvoj v zdravega odraslega človeka.

Rodila se je 31. decembra 1898 v Črnem Vrhu nad Idrijo, od koder je bila doma njena mama. Oče je bil po poklicu žandar in je bil pogosto premeščen. V družini so bili štirje otroci, trije fantje in eno dekle. Ker je oče zgodaj umrl, so morali živeti zelo skromno. Zlasti težko se je Slava Kristan Lunaček preživljala med študijem, ki je bil v tistih časih predvsem moška zadeva. Medicino je študirala v Zagrebu, kjer je leta 1926 diplomirala. Verjetno je v Zagrebu tudi spoznala svojega bodočega moža Aleksandra Lunačka, ki je tam študiral pravo.

Po diplomi se je posvetila zdravstveni oskrbi šolskih otrok. Posodobila je šolsko polikliniko, med gospodarsko krizo 1929 je organizirala šolske mlečne kuhinje, šolske kolonije na morju in v hribih, skrbela je za šolsko higieno in organizirala predavanja. Po letu 1945 je vodila komisijo UNICEF za preventivo

POZABLJENA POLOVICA

in pomoč ter uvajala tečaje za specializacijo zdravnikov iz šolske medicine. Svoje znanje je izpopolnjevala na Švedskem, v Veliki Britaniji, Švici in Avstriji. V letih 1949-50 je vodila raziskavo o telesnem razvoju šolskih otrok in mladine po vojni in ga primerjala s predvojnimi. Tej raziskavi je leta 1959 sledila raziskava telesni razvoj šolskih otrok in mladine v Sloveniji. Na podlagi obeh raziskav so bile izdelane normativne tabele za telesno višino in težo. Leta 1954 je začela longitudinalno študijo telesnega razvoja, ki je bila zaključena leta 1966.

Bila je stroga, delovna, poštena, nepopustljiva in dosledna. Svojih otrok ni imela, tako da je prav vse svoje moči posvetila slovenskim otrokom in mladini. Kot šef šolske poliklinike na Aškerčevi cesti je bila strah in trepet vsega osebja. Pri delu se ji je zdelo nujno povezati strokovnjake različnih strok. Vzpostavila je skupinsko delo – povezala je delo zdravnikov različnih strok, pedagogov, psihologov, logopedov, arhitektov, urbanistov in inženirjev elektrotehnike. Izdelala je normative za izgradnjo šol, normative za šolsko pohištvo in priporočila za letovanja. Uvedla je šolsko prehrano in redno cepljenje šolskih otrok in mladine. Zavzemala se je za gradnjo otroških vrtcev, predšolsko vzgojo, svetle šolske učilnice in gradnjo telovadnic.

Postavila je standarde za šolsko higieno, temelje šolske medicine in organizirala predavanja za učitelje, starše in zdravnike.

Bila je tudi glavna republiška sanitarna inšpektorica. Pregledala je vse projekte, namenjene gradnji objektov za šolarje, skupaj s sanitarnimi inšpektorji je opravljala sanitarno-higienski nadzor vseh šol in internatov. Inšpektorjem je priporočala, naj se zavzemajo za odločno reševanje vseh šolsko-političnih vprašanj, ki ustvarjajo povezavo med šolo in domom, saj je šola organizem, ki služi izobraževanju in kulturnemu napredku prebivalstva. Menila je, da se nadzor šole konča šele, ko so pregledani in ocenjeni vsi oddelki, kamor sodi tudi sodelovanje učiteljev s krajem. Inšpektor je moral podati oceno pred učiteljskim kolektivom. Vsi skupaj pa so se morali sestati s predstavniki kraja in s starši šoloobveznih otrok. Samo tako vsestransko sodelovanje je lahko pomagalo k napredku šole, tako v vzgojnem kot materialnem pogledu.

Kot jo je doživljal prof. Jože Zupan, ki je z njo sodeloval kot profesor slovenščine, kasneje pa kot ravnatelj šole v Šentrupertu obujal spomin nanjo, je bila vedno skromna in predana delu. V tisto, kar je učila, je zares tudi verjela in se po tem ravnala. Profesor Zupan se spominja, da so se je v šoli vedno bali, ker je bila strašno dosledna. Kot zdravstvena inšpektorica je šla vedno po vseh straniščih, in ker je slabo videla, si je školjke ogledala čisto od blizu, da bi se prepričala, ali so dovolj čiste. Tudi šolske kolonije je pregledovala, kako so opremljene in kako delujejo. Mnogi socialno in zdravstveno ogroženi otroci so po njeni zaslugi prvič v življenju videli morje.

Podobno jo je opisala tudi nečakinja Janja Kristan Martelanc. Ker je bila sama zelo disciplinirana, je disciplino pričakovala tudi od drugih. Svojim nečakom študentom je rada pomagala z denarjem, dokler so pridno študirali, če pa je kdo študij opustil, je izgubil njeno naklonjenost. Vsi v družini so jo spraševali za mnenje, če je kdo zbolel ali imel kakršne koli zdravstvene težave. Obiskala je tudi različne kongrese v tujini. Znala je francosko, angleško pa se je učila pri znani alpinistki, ki je pred drugo svetovno vojno stanovala v hotelu Slon, pri gospe Copeland. Rada je obiskovala tudi različne kulturne prireditve, zlasti rada je hodila v kino, pa tudi bridge je rada igrala.

Na starost ji je opešal sluh, še posebej pa tudi od rojstva slab vid. Umrla je 15. decembra 1989, slepa, stara skoraj 80 let.

Živa Melik

Literatura:

Fina Dovečar: Dr. Slava Lunaček (v: Ogroženo zdravje mladostnikov, Zbornik II. kongresa šolske in visokošolske medicine Slovenije, Ljubljana 1998).

Saša Cvahte: Kristan-Lunaček Slava (v: Enciklopedija Slovenije, 6. zvezek, Ljubljana 1992).

Jože Zupan: Dr. Pavel Lunaček, Ob stoletnici rojstva, Šentrupert 2000.

Intervju z Janjo Martelanc in prof. Jožetom Zupanom o dr. Slavi Kristan Lunaček, Ljubljana, 21. oktobra 2003.

Čeprav mineva že 30 let, odkar je dr. Slava Kristan Lunaček umrla, je vendarle spomin nanjo pri starejših Šentrupertčanih še vedno živ. Prislunimo nekaterim utrinkom:

Gospe dr. Slave Kristan Lunaček se spominjam kot zelo delovne in prijazne sosede. Kadar je bila na domu v Šentrupertu, je vedno urejevala dom in okolico. Tako se je spominjam, kako je sama s sandolinsom prepleskala okna in vrata. To mi je ostalo v spominu zato, ker mi je rekla, da se sandolins uporablja samo takrat, ko je temperatura približno 18 stopinj Celzija – presenetila me je s takšno natančnostjo v zrelih letih.

In še enega nenavadnega dogodka se spominjam; žena Lojzka je v plinski pečici pekla potico; sredi peke pa je zmanjkalo plina. To je v pogovoru z gospo Slavo tudi povedala, ona pa ji je takoj svetovala, naj pekač prinese k njej, da se bo potica spekla do konca. Zato lahko rečem, da je bila dr. Slava zelo delovna in dobrosrčna ženska, ki je bila takoj pripravljena pomagati v stiski in je nam sosedom ostala v zelo lepem spominu.

Jože Brcar

Dr. Lunačkova je v našem kraju pustila nepozabne spomine.

Takoj po vojni je še posebej skrbela, da je šola dobivala pakete mednarodne pomoči – UNRA. Ker je bilo po vojni veliko pomanjkanje tudi med odraslimi, je poskrbela za prehrabene izdelke tudi preko Rdečega križa. Takratni šolski upravitelj Matija Brezovar je bil tudi predsednik Krajevnega odbora RK in je razdeljeval prehrabene pakete najbolj revnim.

Dr. Lunačkova je bila na Ministrstvu za šolstvo zadolžena za gradnjo novih šol in tako je tudi v Šentrupertu sodelovala. Še posebej si je prizadevala, da bi učilnice imele veliko svetlobe. Tudi pri nabavi šolske opreme je prav prišel njen nasvet.

Šentrupert je cenil njeno pripravljenost za vsestransko pomoč. Tudi ona je imela rada Šentrupert.

Marija Brezovar

Ko mi je urednik časopisa ŠentRUPERT svetoval, naj še kaj napišem o svoji teti Slavi, očetovi sestri, sem sprva menila, da je že vse napisano in objavljeno o njej.

Ko pa sem natančno premislila, sem ugotovila, da bi še lahko kaj dodala.

Takrat, pred sedemdesetimi, osemdesetimi leti, je bilo življenje drugačno; več smo dali na sebe in bolj smo skrbeli drug za drugega. Takrat ni bilo telefonov, avtomobilov in hitrih cest. Bili so le vlaki in z njimi dolge ure poti, da smo se srečali, objeli, povedali vse, kar nas je težilo, skrbelo – in potem smo spet potešeni odšli domov. Tudi danes se srečujemo družine, praznujemo obletnice, pomembne življenjske dogodke, se veselimo – a vendar je drugače ...

Od takratnega časa so ostale le slike in pisma. Nekatera drobna, druga zopet polna skrbi, veselja, želja, da bi pomagali slehernemu članu družine. Milo se mi stori, ko jih danes prebiram.

S tem v zvezi se spominjam dogodke iz leta 1942; stara sem bila 13 let in sem obiskovala 2. razred ljubljanske gimnazije v Mladiki (Danes je tam Ministrstvo za zunanje zadeve.), kjer je bil ravnatelj cenjeni slavist dr. Anton Breznik.

Bila je vojna in italijanski okupator je v gimnazijo poslal Italijana za učitelja italijanskega jezika in telovadbe. Ko je ob zvonjenju stopil v razred, smo morali vstati in z dvigom roke pozdraviti ter vzklikniti: »Eviva Mussolini!« V razredu so bile vse deklice iz Ljubljane, le danes že pokojna dr. Lidija

Andolšek (študentka dr. Lunačka in prijateljica gospe Justi Frelih) in jaz sva bili s podeželja. Cel razred deklet je pozdravil profesorja, a midve z Lidijo sva trmasto kljubovali. Čakal naju je ukor z izključitvijo iz gimnazije. In takrat je ponovno kot neštetokrat prej in kasneje nastopila teta Slava s svojo pojavo, nastopom, položajem v družbi in predvsem z zavidajoče močnim občutkom za pravičnost. Zaradi vseh teh naštetih lastnosti je bilo težko odreči njeni prošnji pri ravnatelju dr. Brezniku – in uspela je; ostali sva na šoli.

Takšno imam v spominu teto Slavo danes, ko je mnogo mnogo let kasneje čepela na pol slepa na pručki na svojem vrtu v Šentrupertu ter plela svoje – rožice.

Janja Kristan Martelanc

Prvo srečanje z dr. Lunačkovo sem imela kot dijakinja učiteljišča v Ljubljani. Ob zdravniškem pregledu na polikliniki je ugotovila, da moram za boljše zdravstveno počutje vsak dan zaužiti eno žlico ribjega olja. Takoj mi ga je predpisala pol litra. Spominjam se, da sem imela pri uživanju ribjega olja velike težave.

Med počitnicami sem bila vodja kolonije v Letušu. Dobili smo inšpekcijo; bila je tudi dr. Lunačkova – strah in trepet vseh. Ob obisku je najprej pohitela na WC. Prepričana sem bila, da ima težave, da se ne počuti dobro. Na sestanku je kasneje pojasnila, da kot odgovorna za higieno najprej preveri sanitarne prostore.

Usoda pa se velikokrat pojgra s človekom. Njena glavna skrb je bila higiena, vid pa ji je močno opešal in je celo v svojem domačem gospodinjstvu zelo težko skrbela za čistočo.

Pozneje sva se kot sosedi v Šentrupertu še velikokrat videli. Srečanja so bila bolj prijetna kot na začetku, pri srčna in domača. Kadar je šla mimo naše hiše, je dejala: »Slišim, da ste doma.«

Rada je povprašala, kako se imam, kako so otroci, kako je v službi.

Še danes se kdaj spomnim nanjo.

Zofka Jaki - Rugelj

Po 2. svetovni vojni je bila dr. Slava Lunaček tudi med tistimi, ki se je zavzemala, da je med šolskimi počitnicami čimveč otrok obiskalo počitniške kolonije. Premožnejšim so jih starši plačevali, za revnejše pa je poskrbelo Društvo prijateljev mladine. Vzgojiteljice otrok po raznih krajih Slovenije so bile učiteljice, pa tudi dijakinje višjih letnikov učiteljišča smo tako dobile počitniško zaposlitev. Tako sem tudi jaz po četrtem letniku učiteljišča odšla z novomeškimi otroki letovat v Cerklno. Spomnim se, da so nekega dne zavladaile v šoli, kjer

smo bili nastanjeni, 'izredne razmere'. Zvedeli smo, da bo prišla v kontrolo posebna komisija, ki jo je vodila dr. Slava Lunačkova. Ko so prišli, je bilo stanje podobno vojaški strogosti. Vse je natančno pregledala – od bivalnih prostorov do sanitarij. In bila je – začuda – zadovoljna. Razjezila se je le v kuhinji, kjer so pripravljali za posladek po kosilu puding. Da je to packarija, je rekla. Ona se je že takrat zavzemala za zdravo prehrano. Otroci pa so seveda mislili, da je puding nekaj boljšega.

Danica Zupan

Lunačkov vrt je bil kot oaza sredi Šentruperta; številna drevesa in grme je zasadil dr. Aleksander Lunaček, brat dr. Pavla Lunačka, sam pa tudi velik borec za zeleno Ljubljano. Marsikdo se je ustavljal ob tem vrtu; in ko je 1969. leta dr. Sando umrl, je za ves vrt še kar nekaj časa skrbela dr. Slava Lunaček, ki pa ji je vid v tistih letih že zelo opešal. Kar nekako nisi mogel mimo nje, da ne bi rekla: »Koga slišim!« Skozi številne pogovore smo odkrivali njeno skrb za otroke. Ni imela lastnih otrok, a materinstvo je doživljala prav v skrbi za mladi rod. Zelo si je prizadevala za

zdravo prehrano – danes bi rekli, da je bila že takrat ekološko osveščena. Včasih je bila pri kakšni stvari tako dosledna, da je že prešla v legendo. Tako ne morem pozabiti, kako je ob nekem obisku na šoli, kamor jer prišla z možem in bratom Bogom, oba prav pošteno nahrulila, ker sta si 'drznila' izpod jablane pobrati jabolko in si s tem krajšala čas – ona pa ju je obdolžila, da kradeta jabolka otrokom.

Takšna je bila: Stroga, dosledna, a kdor jo je поблиže spoznal, je odkril, kako dobrosrčno je bilo njeno jedro.

Jože Zupan

Gospa dr. Lunačkova me je prosila, če bi ji pokosil vrt. Takrat še ni bilo kosilnic; kosilo sem s koso. Obrezal sem tudi dreveške. Za delo mi je bila hvaležna.

Spomnim se je kot zelo prijazne gospe. Ko je pri našem najmlajšem sinu Jožku pri enem letu starosti ugotovila, da se bolj počasi razvija, je svetovala, da bi ga z ženo Rozko peljala na pregled v Ljubljano k pediatru specialistu dr. Mariju Avčinu – on je bil na tem področju takrat največji strokovnjak. Ker ga je poznala, je napisala svoje mnenje, napotnico in priporočilo. Jožka sva peljala v Ulico Stare pravde, kjer je zdravnik stanoval. Dr. Avčin je bil zelo prijazen.

Še večkrat naju je naročil, da sva Jožka pripeljala; oba sva bila zadovoljna.

Dr. Slava Lunaček je prišla iz Ljubljane z vlakom do Rakovnika in potem peš v Šentrupert. Nekoč pa sva midva šla na Gradišče v občini Litija – peš tja in nazaj. Gospa me je prosila, da sem ji kazal pot. Ona je takrat službovala na Ministrstvu za šolstvo v Beogradu in je v Sloveniji določala mesta za nove šole. Na Gradišču je bil do takrat samo dopolnilni razred v privatni hiši pri Čeharju, kjer so se pisali Sladič. Dr. Lunačkova se je za teren posvetovala s kmeti in je strogo zahtevala, da mora biti tam, kjer bo stala šola, voda. Potem so res zgradili podružnično šolo. Ko ni

bilo več dovolj otrok, vem, da je bila potem v tisti stavbi trgovina.

Še en spomin na dr. Lunačkovo je živ. Moja sestra Dora je hodila pomagat mami dr. Slave Lunaček. Prinesla ji je drva, zakurila in obdelovala gredico. Zato je imela rezervni ključ od Lunačkove hiše. Nekoč, ko je gospa Slava pozabila svoj ključ v Ljubljani, ji je še posebej prišel prav rezervni ključ.

Gospa doktorica se je navezala na Šentrupert in je zaupala ljudem in po svojih močeh pomagala, kjer je le mogla.

Edi Zavrl

Pred kratkim sem nekje prebrala, če ima človek srečo in spozna moške in ženske, ki so v svojem poklicu vrhunski profesionalci, in se z njimi pogovarja, lahko zelo pogosto ugotovi, da so to najbolj prijetni ljudje, ki jih je kdaj srečal ...

Jaz tej misli lahko dodam le še nadaljnjo ugotovitev, da je enako v primeru, če s takimi ljudmi lahko le stisneš roko in pogledaš globoko v oči ali le sprejmeš njihov odprti nasmeh ... Tudi to so lahko znamenja, ki izpričujejo njihovo preprosto in iskreno prijetnost.

In prav take se jaz spominjam cenjene dr. Slave Lunaček. Po njeni preprosti prijetnosti in toplini, ki je kar vela iz njenih radoživih oči ...

Pravzaprav spomin sega v moje otroštvo, ko sem imela okrog deset let (Drugače povedano: bilo je okrog leta 1970.). Otroci smo jo vsak šolski dan mahali iz šole skozi Šentrupert proti moji rojstni vasi Prelesju. Ko se je nekako Šentrupert že skoraj končal in se je pot bližala odcepu za pokopališče, nas je zanimala hiša, ki je malo

izstopala od drugih. Videlo se je, da ni vedno naseljena, nekateri so rekli, da je to vikend pomembnih ljudi iz Ljubljane. Zato se je zdela ta hiša nekam gospodska in malo odmaknjena. Tako smo bili otroci (večinoma punce) še toliko bolj presenečeni, ko smo enkrat pred hišo uzrli starejšo gospo, ki nas je s svojim nežnim glasom poklicala k sebi in nas vprašala, če nas lahko prosi za pomoč. V hišo bi morala nesti gajbico jabolk ali krompirja, pa sama ni zmogla. Punce smo kot blisk hitro zgrabile gajbico in jo odnesle v hišo, saj smo bile navajene kmečkega dela doma in to za nas ni bila nobena posebna teža. Ker nas je bilo malo sram pred tujo gospo, smo hotele hitro zbežati, pa nas je ustavil njen prijazen glas. Pohvalila je našo pridnost in nam v roke stisnila nekaj dinarčkov, v žepe pa bombone. Še sedaj se spominim, da skoraj nisem mogla verjeti, kako je ta gospa preprosta, dobrosrčna in kakšna prijazna hvaležnost je vela iz cele njene pojave. Še posebej pa so njeno hvaležnost izdajale svetleče se

oči. Mislila sem si, da je to ena najbolj preprostih in dobrosrčnih starih žensk, kar sem jih poznala. Ko sem šele kasneje zvedela, da je bila ta gospa čisto prava 'dohtarca', prava strokovnjakinja in več kot uspešna v svojem poklicnem življenju (in to v času, ko je bila praktično velika večina žensk le gospodinje in kmetice), sem bila zelo presenečena. Da bi bila tako prijetna ženička lahko tako uspešna in znana, si niti zamisliti nisem mogla. Saj je bila ena od nas, preprostih kmečkih ljudi, z eno samo razliko: nas otroke je samo pohvalila, da smo pridni; prihranila pa nam je ploho izpraševanj in zasliševanj, kot smo jih bili navadno deležni od drugih prijazno klepetavih kmečkih ženic. Tedaj mi je postalo jasno, da je preprostost stvar duha in ne (ne)izobrazbe ali (ne)razgledanosti ...

Hvala vam, dr. Lunačkova, ker ste popestrili in navdihnili mojega otroškega duha! In mi dali občutek, kako smo ljudje povezani, hvaležni in sočutni med seboj.

Zdenka Jurglič - Debernardi

JOŽEFA MERVAR — S. DEODATA (1903 — 1992)

ZDRAVILKA IN NEGOVALKA

Ljudje v Šentrupertu na Dolenjskem in njegovi okolici so se v težkih predvojnih, medvojnih in povojnih časih, ko ni bilo zdravil ali denarja zanje, ko ni bilo zdravnika ali le-ta ni obiskoval odročnih krajev, lahko obrnili na sestro usmiljenko Deodato in za njih je bila s svojim znanjem in požrtvovalnostjo to, kar pomeni njeno ime – božji dar.

Sestra Deodata se je rodila 26. novembra 1903 v Boričevem blizu Šmihela v Novem mestu kot Jožefa Mervar. V kmečki družini Janeza Mervarja in Marije, rojene Zagorc, je bilo dvanajst otrok, trije fantje in devet deklet. Kar štiri sestre so se odločile za pot redovnice – najstarejša je šla k sestram Notre Dame, Jožefa in mlajši dve pa k usmiljenkam. Ko je bila Jožefa stara devet let, je pri spravljanju sena padla s precejšnje višine in si poškodovala spodnjo čeljust. Ker ni šla v bolnico, se ji je rana tako vnela, da ni mogla govoriti. V novomeški bolnišnici se je pozneje s sestrami usmiljenkami sporazumevala le z znaki in ob odhodu je na vprašanje, ali bo prišla k njim, ko bo velika, prikimala.

Leta 1925 je dvaindvajsetletna Jožefa vstopila k sestram usmiljenkam v Ljubljani in ob koncu semenišča dobila ime sestra Deodata. Ni imela kakšne posebne izobrazbe, le pet razredov osnovne šole pri sestrah Notredamkah in krajši tečaj za gospodinjstvo in kuhanje, bila je nadarjena za praktična dela in za delo z ljudmi. Znašla se je pri poljskih delih, kuhanju, šivanju na stroj, pletenju in predvsem pri negovanju bolnikov. Bolniške nege in drugih medicinskih veščin se je leta 1926 začela učiti v sanatoriju Leonišče v Ljubljani, kjer danes stoji porodnišnica. Učila se je od zdravnikov, s praktičnim delom in z dopolnilnimi tečaji. Prav posebej se je izurila v zdravljenju z domačimi zdravili. Kot mlada sestra je pomagala povsod, kjer je bilo potrebno. V semenišču v Radečah je sestre učila pletilstva, leta 1932 pa se je vrnila v Marijin dom v Ljubljano, kjer je sodelovala pri Vincencijevi konferenci in tam skrbela za hrano ubogim. Po treh letih je spet v Radečah skrbela za

bolne sestre in bila nato poslana za dve leti v Beograd, kjer je delala na tamkajšnjih klinikah in se naučila pristopiti h kakršnemu koli bolniku.

Leta 1938 je prvič prišla v Šentrupert v Dom svete Ludovike kot hišna predstojnica pravkar nastale sestrskeske postojanke. S pomočjo sester je obnovila ambulanto in domačo lekarno, kuhala iz domačih rož, voska, smole in surovega masla razna mazila ter pomagala ljudem v domači ambulanti in na oddaljenih domovih. Župnik ji je posredoval imena bolnikov po vaseh. Čeprav zelo majhna in drobna, je hodila peš, tudi po dve uri v hribe, vselej, ko so jo potrebovali. Nikoli ni prišla praznih rok. Bila je zelo nežna. Ljudje se je spominjajo kot poseebljene dobrote. Skoraj vsak dan je zajtrk odstopila

revezu. Posebno dragocena je bila njena pomoč med vojno, ko ni razlikovala med svojimi bolniki. Večkrat je morala ponoči v gozd, ker so jo potrebovali ali partizani ali domobranci, da je prevezala ranjenca. Vsi so ji zaupali in je niso ustrahovali. Tudi tiste, ki so se po vojni skrivali, je šla zdraviti.

Sestre so imele vrt, na katerem so pridelovale zelenjavo zase in za revne, krompir, paradižnik in rože za krašenje cerkve in prodajo. Sestra Deodata se je ukvarjala predvsem z izdelavo mazil in zdravljenjem. Domov je hodila poredko, ker ni imela časa. Družabnega življenja se ni udeleževala, saj ji njen red ni dovoljeval pitja alkohola, ni smela bivati pri drugih, pa tudi jesti ni smela med ljudmi. Povojna oblast je marca 1948 postavila vse usmiljenke iz slovenskih bolnic naenkrat na cesto. Hišne preiskave so se vrstile ena za drugo in zaradi raznih sumničenj je takratna novomeška Uprava za notranje zadeve sestro Deodato skupaj s še ostalima dvema sestrama odpeljala v zapor, potem pa vse tri v Verdreng na družbeno koristno delo, kjer so ostale do maja 1950. Na prisilnem delu so poleg drugega trpele hudo lakoto. Po zaporu se je nekaj časa umaknila v Beograd, kjer so jo sprejeli z odprtimi rokami.

Leta 1962 se je vrnila v Šentrupert in nadaljevala z delom v preprosti domači ambulanti v sestriški hiši. Ljudje pravijo, da ni bilo rane, ki je ne bi znala pozdraviti in to predvsem z domačimi zdravili, ki so bila plod njenega znanja, ki ga je pridobila predvsem kot samouk. Vsak dan je obiskovala bolnike v bližnji in daljni okolici Šentruperta, ne glede na vremenske razmere. Dolga leta je bila za marsikoga edini zdravnik. Ljudje so ji neomajno zaupali, zato so, tudi, ko se je zdravstveno varstvo uredilo, še vedno radi hodili k njej in na nek način ji je zaupala tudi uradna medicina. Zdravniki so sicer grdo gledali, če je kdo rekel, da je šel po pomoč k redovnicam, po drugi strani pa so dopuščali in spoštovali Deodatino delo. Ona pa je zelo pazila, da se njihove poti niso križale, nikoli se ni postavljala s svojimi uspehi, zelo nerada je popravljala za zdravnikom in hujše poškodovance je vedno napotila v bolnico. Toda nekateri zaradi revščine, strahu, nezaupanja ali čudaštva niso hoteli od doma in takrat je z vso požrtvovalnostjo bedela ob njih, jih vsak dan obiskovala in jim previjala rane. Vsako nedeljo zjutraj je bila pred cerkvijo vrsta bolnikov. Do šestdesetih let je vse zdravila z domačimi zdravili, potem pa tudi z antibiotiki, ki jih je verjetno dobila iz Beograda, a nikoli ni nič zaračunala.

Ko ni bila več predstojnica in so zdravila postala vsem dosegljiva, je morala prenehati z izdelavo mazil, rože na vrtu sestre niso več gojile in tudi zdraviti ni smela več. Ta odrinjenost jo je na stara leta zelo bolela, saj ni mogla več opravljati dela, ki ga je razumela kot poslanstvo. Umrla je v Šentrupertu 10. maja 1992, stara devetinosemdeset let. Še večer pred smrtjo je pomagala pri krašenju majniškega oltarja in v dobrem razpoloženju legla k počitku.

Maja Vidmar

Viri:

Interni list Doma, Provincialno predstojništvo v Šentjakobu.

Neobjavljeni intervju s Pepco Slapšak, 28. IV. 2003, Irena Selišnik.

Neobjavljeni intervju z Mici Slapšak, 28. IV. 2003, Irena Selišnik.

12. maja 1992
smo se krajanji Šentruperta poslovlili z naslednjimi besedami:

Spoštovana sestra Deodata!

V imenu sosedov bi želel spregovoriti nekaj misli ob Vašem zemeljskem slovesu. Med nas ste prišli kot mlada sestra usmiljenka pred 49 leti. Takoj ste začeli uresničevati svoje plemenito poslanstvo in pomoč svojemu bližnjemu. Poznali smo Vas kot sestro usmiljenko, ki je vsak dan obiskovala bolnike v naši bližnji in daljni okolici. Ne mraz ne sonce in ne vojna Vas niso mogli ustaviti. Nudili ste duševno in zdravstveno pomoč vsem, ne glede na stan in prepričanje.

Spominjamo se Vas, kako ste nam otrokom z mirno roko in z veliko mero znanj zdravili rane in razne druge bolezni. Dolga leta ste bili za marsikoga edini zdravnik, ki smo mu neomajno zaupali. Tudi uspehi Vašega zdravljenja so bili vidni in ni bilo rane, ki je ne bi pozdravili, predvsem z domačimi zdravili, ki so bila sad Vašega znanja. Tudi uradna medicina Vam je zaupala in pri mnogih bolnikih ste skupaj sodelovali.

Kot sestra prednica ste nas po vojni za nekaj časa zapustili, kmalu pa ste se zopet vrnili med nas. Za Vas je veljalo načelo: Vera, upanje, ljubezen. Tem plemenitim ciljem ste posvetili vse svoje življenje.

Z Vašim odhodom je med nami nastala nenadomestljiva praznina. Hvala Vam v imenu bližnje in daljne soseske! Hvala Vam za vsa dobra dela, ki ste jih storili za nas.

Maks Kurent

Spoštovana in draga sestra Deodata!

Ob grobu Vašega zgaranega telesa bi se Vam radi zahvalili. Sem tudi eden od nešetih – kolikšna množica nas je samo danes tukaj – ki ste mu obvezovali rane. Naša prisrčna hvaležnost Vam, dobri sestri Šentruperta, se danes družijo s prošnjo, naj Vam Bog povrne Vašo dobroto do ljudi v stiskah. Hvaležnost pa nam nalaga tudi dolžnost, da razmislimo, kakšen pomen ima Vaše bogato življenje med nami.

Odgovor na skrivnost Vašega življenja je skrit že v Vašem imenu; Deodata – po naše Božji dar. Dvojni božji dar ste bili.

Najprej dobesedno: Deo – data: dar Bogu. Vam je bilo dano, sestra Deodata, doumeti skrivnost uspešnega človekovanja. Dojeli ste, kar je veliki Tagore pesniško povedal, da nam je življenje darovano, zaslužimo ga pa tako, da ga sami darujemo. Ali pa prav tako Evangelij, da lahko zrno obrodi bogat sad le, če samo umrje v zemlji. Dojeli ste to, o čemer govori današnja psihologija, da je vsa neizmerna energija, ki jo premore človek v svojem življenju, po naravi namenjena samo temu, da jo človek uporabi za opravljanje smiselnih nalog, ki ga čakajo na svetu; če je ne uporabi zato, da uničuje njega samega in okolico.

Vi, sestra Deodata, ste vso svojo življenjsko energijo posvetili dobrim delom, dobrodelnosti v službi ljudi v potrebah in stiskah. Vaše življenje je bilo dobesedno

dar Bogu v trpečih ljudeh. Zato Vas pri življenjskem obračunu v luči božje svetlobe čaka velikanski kapital: »Kar ste storili kateremukoli človeku v stiski, ste meni storili,« se glasi božji blagoslov razsodbe nad plodnim življenjem. Mi pa s hvaležnostjo priznavamo: »Ker ste Vi, sestra Deodata, iz dneva v dan v potu svojega obraza odločali za tako smiselno darovanje svojega življenja, niste le vzorno uresničili svojega življenja, ampak tudi obogatili naš kraj, da je po Vaši zaslugi lepši in bolj človeški, kakor je bil pred tem.«

S tem pa že razvozlavamo drugi pomen Vašega imena in Vašega življenja: A-Deo-data – dar od Boga, dan nam, naši župniji, naši občini. Organizacijski ideal sodobne evropske občine je, da je to velika skupnost ljudi, ki so povezani pri čimbolj neposrednem zadovoljevanju svojih osnovnih družbenih potreb: izobraževalnih in vzgojnih, zdravstvenih in socialnih, verskih in drugih.

Občina s svojo osnovno šolo, z zdravnikom in župnikom ... Tudi svetovna zdravstvena organizacija, ki pri združenih narodih skrbi za zdravstvene in socialne potrebe vsega človeštva in katere polnopravna članica je Slovenija postala te dni, ima v svojih projektih »Zdravje za vse do leta 2000« prav takšne cilje: osnovno zdravstveno in socialno oskrbo ljudem približati neposredno v njihovo okolje,

ker je tako najbolj učinkovita in jih najlaže v vsakdanjem življenju usposablja, da sami čimbolj skrbijo za krepitev svojega zdravja in socialne klenosti.

Šentrupert je bil od nekdanjega središča: smo prazupnija od pokristjanjevanja sem, z verjetno več kot tisoč dvestoletnim izročilom nepretrganega župnijskega središča, svojo šolo imamo iz časov, ko so šole v slovenskih krajih šele nastajale, formalno smo bili samostojna upravna občina. Vi, sestra Deodata, ste bili pred vojno in tudi po njej naša prva – neuradna – občinska zdravnica, patronažna sestra in socialna delavka. Upajmo, da bomo spet postali občina Šentrupert – seveda, če bomo to tako hoteli in dovolj vztrajno zahtevali. In organizirali si bomo, upajmo, tudi svojo osnovno zdravstveno in socialno postajo. Morda se bo imenovala po Vas, svoji predhodnici, sestra Deodata.

Ko se Vam zahvaljujemo, da ste svoje življenje darovali tako smiselno, kos e Bogu zahvaljujemo, da Vas je dal v dar, se torej ne poslavljam od Vas. Z Vami, ob Vašem bogatem življenju razmišljamo o pomenu Vašega življenja, o smislu našega življenja in o naših sedanjih nalogah pri nadaljevanju Vašega dela. Vi pa ostajate pred nami svetel zgled, žena, bogata z zaslugami, zaslužna in častna občanka šentruperske župnije in občine.

dr. Jože Ramovš

Sestri Deodati

Kakor se je nevihtna noč z jutranjim svitom tiho in neopazno spremenila v spokojno sončno majsko jutro, tako neopazen in tih je bil tudi Vaš odhod od nas, sestra Deodata. Človek se nehote spomni pregovora: »Kakršno življenje, takšna smrt!« In če za koga – potem ta pregovor prav gotovo drži za Vas.

Pol stoletja ste živeli med nami v Šentrupertu z enim samim ciljem: razdajati se drugim in v Kristusovem imenu pomagati svojim bližnjim. Delali ste tiho, požrtvovalno in neopazno dneve, leta in desetletja in bili za našo dolino poseben dar božji – pra-

vi angel miru in dobrote! Prav vsakomur ste bili pripravljeni in tudi znali pomagati bodisi kot zdravnica pri stoterih telesnih težavah kot tudi v duhovnem smislu, saj ste s svojo vero in z neizmerno ljubeznijo do bližnjega bili najsvetlejši zgled prave žive vere. Znali ste najti pravo besedo za vsakogar, ki se je zatekel k Vam po pomoč – od otrok pa do onemoglih in bolnih, ki ste jih tako radi obiskovali in jim lajšali križe trpljenja.

Kljub svojim častitljivim letom ste se znali pogovoriti tudi z mladimi, saj se spominjam, kako smo Vam pred leti

radi pomagali pri krašenju cerkve pred kakšno slovesnostjo – ali pa ko ste sodelovali z mladimi pri postavljanju jaslic. Morda ravno mladi vsega Vašega dela nismo dovolj poznali in znali tudi dovolj ceniti, saj v svoji skromnosti niste hoteli vzbujati vtisa, kako veliko in garaško delo pravzaprav opravljate v naši fari. Tiho in neumorno ste se razdajali prav do zadnjega dne kakor sveča, ki tiho gori in se povžije zato, da sveti drugim, in ko se povžije do konca, prav tako neopazno počasi ugasne, kot je mirno in spokojno Vaše plemenito življenje.

Človeška hvaležnost je mnogo premajhna, da bi mogla poplačati vse, kar ste storili za nas. Pri svojem delu pa materialnega plačila niste niti pričakovali. Zato pa sem prepričan, da Vam bo On, v

čigar imenu ste vse svoje življenje posvetili drugim, Vaš trud bogato poplačal in da ta ni bil zaman.

Draga sestra, še enkrat iskren BOG LONAJ! Za vso Vašo dobroto. Naj se

Vaša duša veseli v Gospodu, telo pa spokojno počiva v blagoslovljeni šentruperski zemlji.

Jože Ramovš

Spoštovana sestra Deodata,

kdorkoli je količkaj občutil Vašo dobroto, bi rekel: Bolj plemenitega srca, kot je bilo Vaše, Šentrupert ni imel! Vaša dobrota je še za življenja prešla v legendo. Uresničevali ste načelo, da je bogat, kdor z lastnim življenjem in delom osrečuje druge. To Vaše bogastvo je bilo tako ogromno, da je neizmerljivo. Tega, kar ste Vi zmagali, ne bi zmagel nihče, če ne bi imel v sebi srca, ki je urejevalo Vaše življenje. Človeka niste

sodili po tem, ali je reven ali bogat, veren ali neveren – Vi ste le videli človeka v stiski in Vaš notranji glas je bil: Pomagaj! In če Vam je kdo hotel vsaj simbolično izkazati zahvalo za pozornost, ste vzeli samo zato, da ste lahko drugemu dali.

Človekovo življenje je prekratko in besedni zaklad preskromen, da bi Vam lahko izrazili hvaležnost in zahvalo za vse, kar ste storili. Tako lahko le v

imenu Krajevne skupnosti Šentrupert, v imenu vseh tistih, ki ste jim kakorkoli pomagali, izrečem iskreno zahvalo za vso plemenitost! O Vaši dobroti, draga šentruperska mati Tereza, pa bomo govorili še prihodnjim rodovom in tako boste živeli z nami!

Kajti človek s takšnim srcem nikoli ne more in ne sme umreti.

Jože Zupan

Minilo je že kar precej let od takrat, a spomin na sestro Deodato je še vedno prisoten.

Ko sem nekatere povprašal, če bi lahko obnovili spomin na sestro Deodato, sem ugotovil, da je s svojo dobroto tako prisotna, da bi lahko skoraj sleherni starejši obudil spomin

nanjo. Povprašali smo le nekaj ljudi – vrsta pa bi bila lahko še veliko daljša. Vsakdo je rekel: Pomagala je, kjer je le mogla – bila je rojena za pomoč drugim!

A prisluhnilimo, kaj so rekli posamezniki:

Sestra Deodata živi v naših spominih še vedno kot velika dobrotnica, ki je z dobro voljo priskočila na pomoč pri različnih boleznih otrok. Staršem je vedno pomagala – zaupali smo njeni dobroti in sposobnosti. Starejši ljudje so jo obiskovali kar doma. Večkrat smo se spraševali, od kod zdravila, ki jih je brezplačno delila. Tudi jaz sem jo večkrat obiskala z bolnim otrokom. Imela je pristrčen odnos do bolnikov, zato se je otroci niso bali.

V tistem času v povojnem obdobju je bil v občini Trebnje en sam zdravnik – dr. Pavlin, ki pri najboljši volji ni mogel vsem ustreči, zato smo se zatekali k naši dobrotnici sestri Deodati.

Kako zelo je bila cenjena, pa smo Šentrupercani pokazali ob njenem slovesu – od nje se je poslovila nepregledna množica.

Marija Brezovar

Sestra Deodata, šestnajst let je minilo, odkar ste odšli od nas, pa še vedno v duhu živite z nami. Ko je nesreča pri hiši in je treba zdravniško pomoč, je prva beseda: ko bi bila sestra Deodata, pa ne bi bilo treba zdravnika ali iti celo v bolnico.

Človeška hvaležnost je mnogo premajhna, da bi mogla poplačati, kar ste storili za nas.

Prav živo se spominjam, ko je govornik pri odprtem grobu rekel:

»Še eno ženo, še eno tako ženo za vsako selo, za vsako vsaj deželo ...«

Marija Cugelj

Bila sem še otrok, ko je prišla sestra Deodata v Šentrupert, a se dobro spominjam njenega oblačila: nosila je temno modro obleko, pri strani je bil pritrjen molitvenik. Nosila je posebno pokrivalo; bil je nekakšen bel klobuk z dvema velikima krajcema; bila sta posebne oblike – danes jih vidimo samo še v kakšnem filmu.

Pripadala je redu sester usmiljenk. Veliko je pomagala bolnim; obiskovala jih

je na domu, bila pa je tudi pri umirajočih. Od nikogar ni jemala plačila; ljudje so ji darovali po svojih močeh – le to je sprejemala, a samo zato, da je dala naprej.

Ljudje so ji neizmerno zaupali; to se je videlo tudi tako, da so ob težavah najprej šli k njej, šele nato k zdravniku. Ljudi je sprejemala ob vsakem času, le ko je bila ura molitve, so jo neradi motili.

Sama je tudi izdelovala razna mazila. Ljudje so ji po-

Tudi jaz sem doživela njeno dobroto. Ko sem bila stara tri leta, sem močno zbolela, temperatura je šla že čez 40 stopinj Celzija. Mama je v strahu za moje življenje poklicala sestro Deodato, ki je takoj prišla, in svetovala, kaj je potrebno narediti. Že po nekaj urah je vročina popuščala in mama mi je potem še velikokrat potrdila, da mi je sestra Deodata rešila življenje.

Tilka Gorenc

magali tako, da so ji prinašali zdravilne rože in slivovko. Zelo dobro je sodelovala tudi z dr. Jakličem. Tudi on ji je preskrbel kakšna zdravila.

Naša družina je bila večkrat deležna njene pomoči. Za vsa dobra dela za našo družino in vso dolino iskrena hvala! Dober človek nikoli ne umre, saj njegova dobra dela večno žive.

Milka Koščak

Če malo pobrskam po spominu in se vrnem v otroška leta, vidim na Poštanji velik zelenjavni vrt, ograjen z visokim lesenim plotom, kjer so imele svojo 'kmetijo' nune. Pridelovale so zelenjavo za svoje potrebe, poleg tega so v toplih gredah vzgojile sadike za bližnjo in daljno okolico. Vrtnarja takrat ni bilo v našem kraju. V ogradi pa je bil tudi njihov dom, ki je bil hkrati zdravstveni dom in lekarna. Iz majhne veže, kjer je pred božjo podobo gorela večna lučka, je bil vhod v 'ordinacijo'. Tu je nudila pomoč prijazna sestra Deodata. Ona je znala oskrbeti telesne poškodbe in poiskati v svoji lekarni zdravilo za notranje bolečine. Tudi otroci smo veliko raje šli po pomoč in zdravilo k nunam kot k strogemu zdravniku v Mokronog. Nič nas ni motilo, da so imele posebno uniformo – dolga modra krila, na glavi pa belo, široko pokrivalo. Otroci smo rekli, da so kot 'aeroplani'.

Sestra Deodata je navadno dopoldne doma ordinirala, popoldne pa je vzela

svojo torbo in se odpravila po hribih in dolinah do bolnikov, ki zaradi starosti ali bolezni niso mogli v ordinacijo. Svojih uslug ni računala. Če so ji posamezniki za njeno pomoč podarili materialno dobrino, jo je navadno oddala tistemu, ki je bil po njenem mnenju tega potreben. Tudi k moji stari mami je prišla vsak drugi dan, ji previla rano na nogi in z njo malo pokramljala. Tako je naredila dvojno dobro delo. Tam, kjer so bili bolniki osamljeni, je tudi kaj postorila – pospravila, kaj malega skuhalo, potolažila in jim tako naredila prijetno urico.

Med vojno je bila nekaj časa kot medicinska sestra v bolnici v Beogradu, po vrnitvi v Šentrupert pa je s svojim delom nadaljevala. Zanimalo me je, kako nabavi zdravila, ker svojih uslug ni zaračunavala. Povedala je, da jo s tem oskrbijo dobrotniki iz Beograda.

Po vojni se je marsikaj spremenilo. Sestre so zamenjale uniformo, v Šent-

rupertu niso več vrtnarile v tolikšni meri. Sestra Deodata pa je še naprej zdravila na svojem domu in obiskovala bolnike na njihovih domovih. Svakinja Pepca še danes ne more pozabiti, kako je tudi njej sestra Deodata naredila veliko dobrega, ko ji je zdravila in pozdravila bolno nogo. Tudi pri nas se je večkrat oglasila. Moja mama je zelo rada imela mehke hruške. Velikokrat se je pohvalila, da ji je prav take prinesla sestra Deodata, ki jih je dobila kje v hribih. Mami je previla nogo, z atom je pokramljala, on pa ji je z veseljem ponudil čaj, kavico, včasih tudi kozarček vina, da je lažje nadaljevala svojo pot do bolnikov.

Imam občutek, če bi šli od hiše do hiše v šentruperski dolini, bi povsod dobili podoben odgovor: »Ja, sestra Deodata je bila sposobna, dobra in skrbna, pripravljena vsakemu nuditi pomoč in tolažbo.«

Zofka Jaki – Rugelj

Obnavljamo spomin na ženo zlatih rok, usmiljenega srca, saj je živela za delo, ki ga je opravljala vse v božjo čast in slavo; bila je to sestra Deodata, ki je v Bogu zaspala pred šestnajstimi leti.

VSI REVČKI SO NAŠI - tako je bilo zapisano v predsobi Vaše hiše; to je bilo geslo, ki ste se ga zvesto držali.

Ko bi vedeli, koliko ljudi Vas pogreša, saj se zdaj nimajo komu potožiti, ki bi jih tako razumel, kot ste jih Vi. Sedaj ni nikogar, ki bi se zanimal, kako se kdo počuti, da bi opravil drobna hišna dela, kar ste Vi vse tudi delali.

Koliko ran ste obvezali, koliko prizadevanj je bilo, da ste si izprosili sanitetni material. Ko ni bilo več kaj v roke vzeti, ste iskali stare preprane rjuhe, da ste naredili povoje.

Kako veliko mazil ste sami naredili, ko ste uporabljali smolo, med, vosek in živinski mozeg – pa še polno drugih

reči. Sami ste nabirali celo vrsto rož za razne čaje in tinkture.

Na nobenega bolnika niste pozabili, če je bil še tako daleč ...

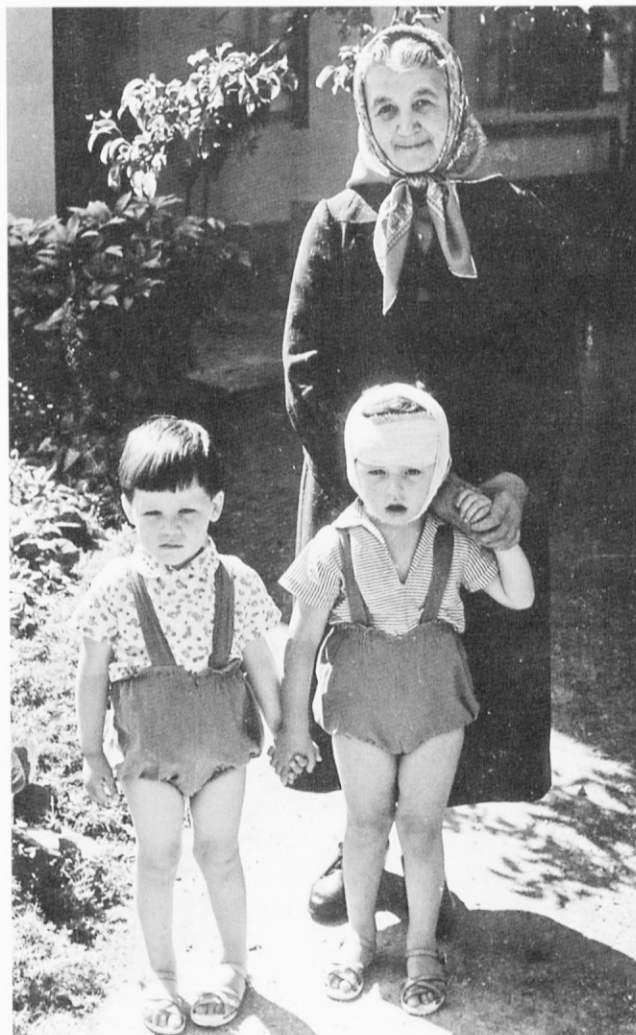
Kako ste z delom svojih rok obogatili jaslice, ob veliki noči Božji grob in tudi procesija svetega Rešnjega telesa je bila po Vaši zaslugi nekaj posebnega. Vedeli ste, kje se dobijo prve vrtnice – niso bile tako daleč, da jih Vi ne bi dobili.

Še posebej pa Vas pogreša farna cerkev – kako ste pomagali urejati za majnik, da je bil ja oltar nadvse lep. Tudi pošmarnice ste sami hodili, hkrati pa imeli dobre ljudi, ki so jih Vam prinašali.

Tako pa ostajajo samo spomini na Vas, ki so izredno blagi, še posebej, ker se šele zdaj zavedamo, kaj smo z Vami imeli.

Noben križ, noben kelih trpljenja ni šel mimo Vas, zato pa zdaj pri Bogu uživata večni pokoj!

Malči Kostevc

Sestra Deodata s sinovoma sosedovega Marjana Košaka

Zdravilo proti prehladu.
boljše kosi rajbol na mleku.
v vročo mleko vli radenske vode. Pol
skodulice mlaka in pol vode. Popi to
mleko 3x na dan.

Proti astmi, pr. proti irkasijanju
Vremi 2 l. vode, 1 kg medu, na 50 dni ma,
jarona in 3 limone brez soka. Vse to ku,
kaj tako dolga, da lovis iz vsega 1 l. teko.
vine. (Co. 1.50.) Ko je kuhano precedi in
dodaj sok 3 limon, prevri in shrani.
Uporabljaš sok tako da ves dan vsak dan sput,
raj na tisti 1 velika plisa.

Barovnice Vlagaj v kosarec eno vrsto borov.
in eno sladkorja -- hito ravri kosarec in dej
na solnce. Ko se sladkor stopi je sok gotov.
Precedi in dej v steklenice.

Sester usmiljenk se s hval-
ležnostjo spominjamo. Bile
so naše dobrotnice in blago-
slov za družino, za sosesko
in vso faro. Naši družini so
bile sestre, sosede v dobrem,
mnogokrat edina opora in
tolažba v hudih preizkuš-
njah. Teh ni bilo malo, saj
so delovale v težkih časih
in okoliščinah. Medsebojna
sosedska pomoč je delovala.
Spoštovanje in zaupanje je
bilo brezpogojno. Otroci
smo bili v njihovem varstvu,
kadar so bili starši zdoma. Ko

smo odrasli in šli od doma,
so vedno želele slišati o vseh,
kako živimo.

Sestra Deodata je pripra-
vljala domača zdravila iz
zeli, ki jih je nabirala, ali pa
so jih gojile na domačem
vrtu. Veliko teh so ji prina-
šali ljudje iz okolice, kamor
je hodila na redne obiske k
bolnim in onemoglim. Na-
birali so smolo, arniko ... Iz
vseh rožic je skuhalo odlično
mazilo za rane. Bog ve, koliko
ran in poškodb se je zacelilo
z njeno prizadevnostjo in s
skrbjo. Ljudje so
prišli od zdrav-
nika z napotilom,
naj gre k sestram.
Tudi v primerih,
ko jim on ni mogel
pomagati. Po
nekaj obiskih
pri njej se jim je
zdravje povrnilo
ali rana zacelila.
Tudi takrat, ko je
vedela, da ona ne
more pomagati, je

Zdravilo
za reond v sklegih -
3/4 l. kaganja, 1/4 kg. soli se
dobro sečije, da je mizava
to se slije skupaj in se
pusti 2 dni. Potem se
vohi dan mare klicamo
Znisan in razsirje zelo
Mandragin, salicilic
Bavrijan, post. v. p. mije
mang. koplja.

3 dni
Ljibel kuhan na mleku s sladkorja
okladikirnega testa obrovy vrata
in ga vsake dve menjaj
Tople nožne kopeli bi si jim primical
perisice kanege popedi in perisic est.

3 dni
Za rane susit
Perje kostnih jagod posusit
jih na drokno zdrobit in
to posut na speklino in
evake rane.

znala tolažiti, od nje so odha-
jali ljudje pomirjeni. Zaupali
so ji, bila je žena močne vere,
brezpogojno se je razdajala iz
ljubezni do blišnjega.

Smrt sestre Deodate smo
doživeli kot izgubo člana
družine.

V nas je pustila globok

pečat in zavedanje – dolž-
nost pomagati bližnjemu.
Hvaležni smo ji.

S poznejšim odhodom se-
ster usmiljenk iz Šentruperta
je nastala vrzel, ki je vidna v
soseski in širše. Bile so naša
moralna avtoriteta.

Pavli Koščak, nekdanja soseda

Rumena rava
50 dlj rumenega voska
50 " namirnega olja
50 " amerikove smole
3 " kapore
8 dlj tujčevega soka
Vosak in olje se in smola se vsako
posebej skuha, potem se vosk in smola
la skujaj vlijeta, da ravnje potem
se pordine olje, ter se rojst skuj,
gaj ravnje, končno se da se
kafra in tujčiv sok moter
in se tako dolgo misa da se
shladi.

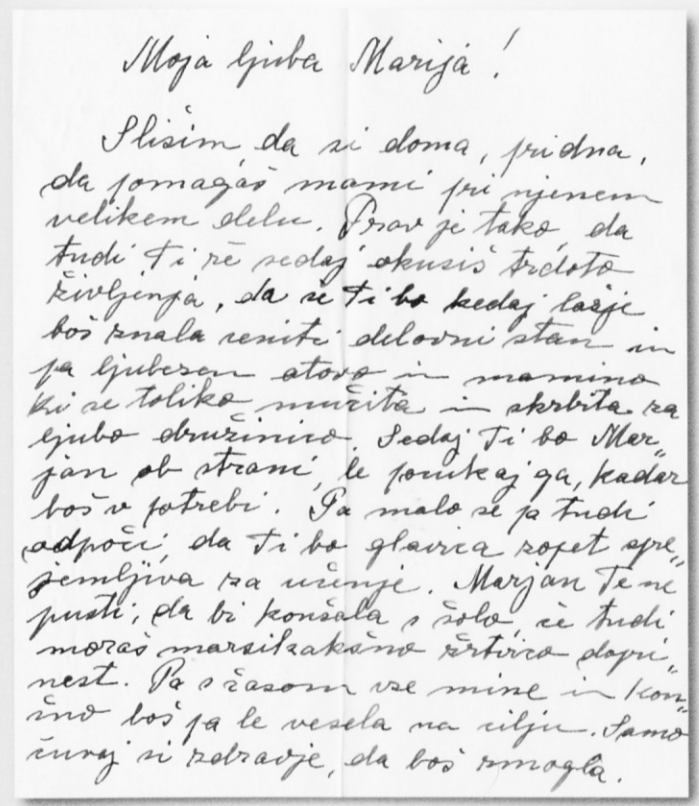
Lustrek, ima yakus. Stanz.

Vsi vemo, kaj je pomenila sestra Deodata za Šentruperčane in vso Mirnsko dolino, za mojo družino pa je pomenila še več. Moji mami je bila ves čas dobra in zvesta prijateljica, svetovalka, pomočnica in tolažnica. Otroci pa smo bili 'pri sestrah' kakor doma. Še posebej je spremljala mene – od rojstva in otroštva do najstniških let, let študija in še tudi tedaj, ko sem že imela svojo družino.

Zato ji vedno, kadar pridem na pokopališče, prižgem svečko.

Kot svetinjo pa hranim že več kot petdeset let stara njena pisma; dopisovali sva si, ko je nekaj časa po vojni živela v Beogradu in se tudi dodatno izpopolnjevala v medicini. Nadvse drag spomin so mi; vem, da so osebna, a za osvetlitev lika sestre Deodate dovoljujem uredniku, da po svoji presoji citira posamezne odlomke.

Marija Košak – Ostroveršnik

Sestra Deodata je bila nadvse pozorna – do Marije materinska; nikoli pa ni pozabila čestitati Mariji za god – 15. avgusta.

Pokukajmo v eno izmed voščil:

»Kmalu boš obhajala svoj god. Ne bom pozabila nanj, a ker se mi sedaj nudi takšna priložnost, Ti že kar danes čestitam in želim vse dobro in najboljše za dušo in telo! V škatlici je malo sladkosti za telo – shrani jo za oni dan, a za dušo bom pa vse te dni še zbirala duhovno cvetje, ki ga bom ob tem dnevu v šopek položila k nogam Mariji, da Ti bo sprosil vseh potrebnih milosti za čas in za večnost.

Ostajam vedno Tvoja ljubeča Te sestra Deodata.«

Prelistajmo še nekaj pisem ...

Beograd, 27. junija 1952

Moja ljuba Marija, čestitam tudi za srečo, da si po tolikih letih želja dobila sestrico Pavlico. To je prav gotovo dar iz nebes, gotovo ga je tudi Joži izprosil, ki Te je imel tako rad, si je izprosil nadomestilo, da ne boš sama. Čuvaj jo lepo, dokler si doma, da bo hitreje napredovala!

Prav vesela sem, ko slišim, da si še vedno pridna. Prav je tako, le ostani dobra in imej vedno v spominu, kaj si se lepega naučila in iz tega boš črpala veselje in srečo, ki je današnji svet ne pozna.

Slišim tudi, da lepo pomagaš mami in da si že pridna gospodinja. Samo glej, da se ne boš preveč izmučila med počitnicami, da ne boš potem v šoli omagala. Gotovo boste imeli v šoli zopet veliko učenja.

Beograd, 30. julija 1953

Moja draga Marija!

Vesela sem bila Tvojih vrstic! Rada bi Vaju videla, kako se s Pavlico ljubkujeta. Ti imaš Pavlico rada, ona pa Tebe, zato se bosta težko ločili, ko boš zopet šla v šolo. Ti moraš zdaj biti njena mamica, ko mama res nima časa zanjo.

Vse lepo pozdravljam, posebno pa Tebe!

Tvoja sestra Deodata

Beograd, 8. avgusta 1954

Moja ljuba Marija!

Ne bodi huda, Mimica, da Ti še nisem odgovorila na Tvoje zadnje pisemce. Saj sama skušaš, kako težko je priti k pisanju, če ima človek druge dolžnosti.

Sedaj si že kar v nevarnih letih. Marsikaj boš videla in slišala, pa ne maraj nič zato. Bodi lepo skromna kot doslej in nihče ne bo upal do Tebe s kakim slabim namenom.

Dobre knjige pa le beri, s tem si bistriš duha in marsikaj pridobiš za življenje. Verjetno sedaj med počitnicami ne moreš veliko brati, ker Te Pavlica ne pusti pri miru in mama tudi potrebuje pomoč. Rada bi Vaju s Pavlico videla; se kdaj tudi stepeta? Tudi takšna šola je včasih potrebna. Sedaj je že kar velika punčka, da jo že lahko vzameš kam s seboj: Če bi ne bilo tako daleč, pa bi jo k meni enkrat pripeljala, kajne? Če nam Bog da zdravje, bo še vse lahko. Malo jaz bližje, malo Ti, pa se bomo videli.

Srčno Te pozdravlja Tvoja ljubeča Te sestra Deodata

Beograd, 22. decembra 1954

Moja ljuba Marija!

Še Tebi nekaj vrstic za lepe božične dni in želim, da bi jih v sreči in zadovoljstvu obhajala ... Pa čuvaj se sedaj pozimi, da se ne boš prehladila. Če imaš v čevljih mokro, se preobuj, ker to rado škoduje ledvicam. V cerkev še hodiš, si še pridna. Le ostani na tej poti, pa boš najbolj srečna. Četudi moraš kdaj

kakšno slišati, pa nič zato. Saj je vera vsakemu svobodna.

Domek ste ves predrugačili. Jaz bi se več ne znašla tam. Vaš ata ima pa res veselje za take stvari.

S Pavlico sta mi dobri prijateljici. Imaš vsaj eno veselje, ko prideš domov, kajne? Želim Vama obema prav veselo in zdravo novo leto ter veliko uspeha pri učenju.

Tvoja ljubeča Te sestra Deodata

Beograd, 2. novembra 1957

Moja ljuba Marija!

Prisrčna Ti hvala za pisemce, ki me je še čakalo v Beogradu, ko sem se vrnila ...

Pred kratkim sem slišala, da se v Sloveniji ustanavljajo

Sestre Deodate se spominjam z veliko hvaležnostjo. Spominjam se je, ko je pred več kot 45 leti obiskovala mojega hudo bolnega očeta in mu z zdravili lajšala bolečine v zadnjih mesecih življenja. Spominjam se, da smo ji zaupali, za nas je bila kot zdravnica. Še bolj kot njeno poznavanje zdravil in njihovih učinkov na zdravljenje pa se spominjam njenega prijaznega obraza, njenega umirjenega glasu, potrpežljivosti in brezpogojne predanosti poklicu. Svoj mir je znala prenašati tudi na druge ljudi; tudi na mojega očeta, da je lažje prenašal trpljenje, in tudi na ostale družinske člane, da smo lažje prenašali svojo nemoč ob spoznanju, da očetovi boleznici nismo kos.

Še sedaj sem neizmerno hvaležna sestri Deodati, ker je očetu in nam lajšala neznosno očetovo trpljenje.

Anica Miklič

Tudi moja teta Marija Pivec je bila deležna njene pomoči. Živel je v zelo težavnih razmerah; ko je šla v hlev, da bi kravi dala jesti, jo je krava nataknila in z rogom raztrgala po meči do kosti – grozljiv je bil pogled na krvavečo rano. Brž ko je prišel zdravnik, je ugotovil, da mora v bolnico, da ji bodo rano zašili. Teta pa nikakor ni hotela v bolnico, saj tam še nikoli ni bila; rekla je, da raje umre, kot pa da bi šla v bolnico. Spet smo se zatekli k sestri Deodati, ki je prav tako ugotovila, da bi morala teta v bolnico. Ker je teta le vztrajala, da nikakor ne bo šla v bolnico, se je sestra Deodata lotila rane. Takrat sem prvič videl razkužilo v obliki spreja; sestra jo je vsak dan hodila prevezovat. In pomislite – rana se ni popolnoma nič ognojila in se je postopoma tako zacelila, da je ostala le ena sama brazgotina, ki pa ji ni povzročala nobenih težav. Res je imela sestra Deodata kar čudežno moč in se ne čudim, da so včasih ljudje pred njeno hišo kar v vrsti stali – vsak je želel takšno ali drugačno pomoč - tudi zato, ker je bilo takrat zdravnikov še zelo malo.

Martin Slapšak

ambulante na več krajih. O, če bi bila jaz še enkrat mlada, da bi začela z novimi močmi – ali pa, če bi vsaj še te zadnje moči smela porabiti za uboge podeželske reveže. V bolnico največkrat pridejo taki, ki imajo socialno, pa si mislim, koliko je še raznovrstnih rev med ubogim kmečkim narodom, pa ne morejo priti do zdravljenja.

Zelo sem vesela, da si imela tudi Ti malo dopusta, saj si si ga zaslužila. To je bilo pa res nekaj novega zate, da si videla morje, starodavna mesta in današnje razkošje in še marsikaj novega. Vidiš udobno življenje drugih, Ti pa si ostala skromna in pomagaš tudi pri še zahtevnem šolskem delu. Prav je tako, Marija! Le ostani vedno tako skromna in ljubi domek in ata ter mam, ki sta se zate žrtvovala, da si se lahko izobrazila. To je več vredno kot še tako velika dota.

Torej, Marija, želim Ti veliko uspeha pri Tvojem lepem začetku, pa bodi pogumna – če si maturo končala s tako veliko lahkoto, boš tudi ostale obveznosti še lažje – zaupaj!

Ostaniva še nadalje združeni v ljubezni in v trpljenju – in z mnogimi pozdravi

Tvoja ljubeča Te sestra Deodata

Najbolj živ spomin na sestro Deodato je bil tedaj, ko je rodila sestra Pepca svojega četrtega otroka Francija. Rodila je v bolnišnici v Novem mestu 2. januarja 1967. Takrat so bili avtomobili še zelo redki in z vlakom se je pripeljala do železniške postaje Mokronog na Bistrici, od tam pa jo je mož z odprtim vozom peljal v najhujšem mrazu domov na Hrastno. Sestra se je močno prehladila, dobila je vnetje prsi in nismo vedeli, kaj bi naredili. Poklicali smo zdravnika v Trebnje; hitro je prišel in ko je videl porodnico, je svetoval ledene obkladke na prsi. Čeprav takrat še ni bilo hladilnikov, je bilo vsepovsod zadosti ledu. Po dveh dneh pa se je stanje tako poslabšalo, da se je sestri že kar bledlo, ob dojenju pa je čutila neznosne bolečine, da se je kar za glavo držala. V stiski sem se obrnila na sestro Deodato; pričakala sem jo pred cerkvijo in ji povedala, kako je hudo. Takoj je vprašala, če je bil zdravnik pri njej – skrbelo jo je, da ne bi bil zdravnik užaljen, saj sestra Deodata nikoli ni hotela tekmovali z uradno medicino, pač pa samo pomagati. Takoj je priporočila tople obkladke, ki jih je bilo potrebno vseskozi menjavati, tudi ponoči. Čez dva dni ji je gnoj kar bušnil iz prsi – s tem pa je nastopilo olajšanje in vidno okrevanje – tudi nam je odleglo, saj smo vsi trepetali za Pepcino življenje. Sestra Deodata je ves čas spremljala stanje in se je prav čutilo, kako je tudi njej odleglo.

Od takrat ima sestra Deodata v mojem srcu poseben oltarček in še danes se je s hvaležnostjo velikokrat spominim.

Mici Slapšak

JUSTI FRELIH

1926 — 2008

Ko se je tako nenadoma dopolnilo življenje velike dobrotnice Šentruperta Justi Frelih, je bilo čutiti, da se od nje niso poslavljali samo njeni najdražji, pač pa ves Šentrupert.

Justi Frelih je bila ena sama dobrota, odkar sega spomin; za mizo so bili pri njej vsi enaki, družinski praznik je bil praznik za vse.

Vsi praznični dnevi so bili z deli njenih rok bogato obdarjeni. Najprej je bila peka kruha za mnoge tiste, ki jim je hotela olepšati praznike; podobno je naredila tudi pri poticah – šele nato je prišla na vrsto peka za domače. Blagoslovljen je bil njen kruh, ker ga je pekla z ljubeznijo.

Justi Frelih (nikoli ni hotela nagovora gospa, zato ga tudi tu ne uporabljam) je bila neštetokrat krstna in birmanska botra; izbrali so jo vsi ožji sorodniki, tem pa je prišela še vse tiste, ki jim je hotela tako pomagati. Tudi vsako društvo v fari je bilo deležno njene pomoči.

Bistveno je zaznamovala Frelihov rod; moški del se je odlikoval z znanjem, ona pa je temu znanju dodala razum, odločno besedo in odkritost – kar je imela na srcu, je bilo tudi v besedah – hinavščina ji je bila tuja. Tako je bila del Šentruperta, da je le malokdo vedel, da je mladost preživljala v rojstnem Lukovku pri Trebnjem.

Mnogim je pripomogla, da so dobili zaposlitev v Plasti; čim bolj težavne razmere je imel posameznik, tem večja je bila njena prošnja, da bi ga zaposlili. Zato je bil odnos med delavci in njo drugačen kot drugod – k njej so se zatekali po nasvet, tudi tolažbo, bila jim je kot druga mati. Tudi oni je ne bodo pozabili.

Svoj notranji mir je iskala v veri; odslej bo jutranja molitev v cerkvi osiromašena. Četudi zdravje ni bilo vedno tako, kot bi želela, je skoraj vsakega farana pospremila na zadnji poti. Še več: Le redkokdaj se je zgodilo, da ni dala za sveto mašo in dar cerkvi.

Njena sreča pa je bila predvsem njena razširjena družina, obogatena s številnimi vnuki in tudi pravnukinjami. Vse je sprejemala kot svoje otroke, skrbela zanje z najboljšim, kar so imeli radi – oni pa so ji vračali za dobro počutje, če že zdravje ni bilo vedno najboljšo.

Nedavno se je ves Frelihov rod zbral ob življenjskem prazniku njenega moža; z velikim upanjem jo je napolnilo srečanje, ponosna je bila na vse svoje najbližje – in trdno je verjela, da bo Frelihov rod – in v njem njeno delo, njen duh – tudi v prihodnje zaznamoval Šentrupert.

Pot od njenega doma do poslednjega doma je bila prekratka, da bi se na njej lahko zvrstili vsi tisti, ki jim je pokojnica

kdaj v življenju storila dobro – pa je bila preskromna, da bi se s tem bahala – to je bil njen način življenja, njen klic srca je želel pomagati slehernemu, ki je bil kakršnekoli pomoči potreben – mnoge je sprejemala kot del družine, zato ni čudno, da je bila v mislih mnogim mati Šentruperta.

A če ji še tako privoščimo večni mir, jo bomo pogrešali – ne samo njeni najbližji, pač pa mnogi. Kajti izguba tako radodarnega in plemenitega človeka ni samo vrzel v njenem najožjem krogu, pač pa tudi v vsej znova nastali Občini Šentrupert.

Zdaj bosta skupaj počivala s svojim najstarejšim sinom Jožetom, ki ga do zadnjega ni prebolela in se ni mogla sprijazniti, da je tako zgodaj odšel. Njun poslednji dom bo v neposredni bližini tudi njej cenjenega župnika Janeza Vidica – tudi Justi Frelih je pripomogla, da bosta za vseskozi soseda.

Besede ne morejo izraziti vsega spoštovanja, a treba je reči, da je svoje življenjsko poslanstvo tako plemenito izkoristila, da ji kljub vsej bolečini najožjih in vsega Šentruperta lahko privoščimo miren počitek in hvala za vso dobroto, draga Frelihova mama Justi, draga mama Šentruperta!

Jože Zupan

Plemenitost dobrotnice Justi Frelih se najlepše odraža skozi pripoved nekaterih – takšnega mnenja pa so tudi vsi tisti, ki nosijo hvaležnost v srcu:

Pred dobrimi tridesetimi leti so me na prošnjo moje mame vzeli k Frelihovim v službo. Po zaslugi gospe Juste sem se takoj počutil kot del velike družine. Ko sem si tudi sam ustvaril družino, je še žena dobila zaposlitev v Plasti. Vsa leta sem občutil dobroto gospe Juste, sam pa sem ji vračal dobroto z dobrimi pozornostmi, če je bilo treba kaj prinesiti ali narediti. Moja skrb so bile tudi vožnje k zdravniškim pregledom ali k obiskom njenih najbližjih. Gospa Juste je imela izredno svežino duha – mnogih telefonskih številki ji ni bilo treba nikamor pogledati, saj jih je znala na pamet. Vedela je za vse rojstne dneve

in godove - ne samo svojih najbližjih, pač pa tudi širše. Ko sem bil pri njej na obisku v bolnici le nekaj ur, preden je odšla, sem ji še pomagal, da se je bolj udobno namestila v postelji. Ona pa je še tistega dne upala, da bo čez nedeljo lahko odšla domov, da se bo v svoji postelji naspala. Presunilo me je, ko sem kasneje spoznal, da sem bil zadnji Šentrupertčan, ki je bil pri njej. Zdaj, ko je tako nenadoma odšla, se mi zdi, kot da je umrla bližnja sorodnica – in kar ne morem verjeti, da ne bom nikoli več po stopnicah stopil do nje in prisluhnil njenim željam.

Franci Jakoš

Pred dvaindvajsetimi leti sem se želel zaposliti. Ko sem se nekega dne odločil in šel v Plasto vprašat gospoda Francija Freliha, mi je rekel, naj kar ostanem v službi. Kasneje sem bil premeščen h gospodu Jožetu Frelihu in še danes skrbim okrog vina. Ko sem prišel v Šentrupert številka 35, smo bili vsi – domači in delavci – kot ena sama velika družina, zaupali smo drug drugemu, pomagali, kjer je bilo potrebno. Žarišče vsega dogajanja pa je bila gospa Juste – z vsem, kar se je dogajalo, je bila na tekočem in vedno je znala za vsako stvar najti pravo besedo. Čeprav je bila že bolna, v bolnici, ni pozabila na moj god.

Tudi delavci se kar ne moremo sprijazniti, da dobre gospe Juste ni več – saj nam je bila vsem kot druga mati.

Jože Grm

Ure, dnevi in leta hitro minevajo. Sonce vzhaja in zahaja. Človek se zapiše v zgodovino s svojimi deli in z odnosom do soljudi. Ljubezen in dobrota, ki prihajata iz src ljudi, ki nosijo v sebi podobo božjega srca, pa ostaneta večni. In takšno srce je bilo v spoštovani Frelihovi gospe.

Ni besed, s katerimi bi opisali njeno vsestransko naklonjenost naši družini, saj nas je življenjska pot pripeljala, da smo bili neposredni sosedje v Šentrupertu. Mladi in neizkušeni smo prišli pravzaprav pred njeno hišo. Dnevno smo se srečevali, se sprva samo pozdravljali, kmalu pa postali pravi sovaščani, sosedje v pristnih prijateljskih odnosih. Radi smo poklepetali in se videvali. S svojo odkritosrčnostjo, z darežljivostjo, odločnimi vedrimi besedami in z nasveti, pa tudi s svojim zgledom poštene, plemenite žene, matere in gospodinje, je vtisnila neminljiv pečat na vso našo družino in na vsakega člana posebej. Saj je imela vedno odprta vrata in srce tudi za nas, kot za vse, ne glede na to, od kod je človek,

kdo je in kakšen je. S svojim optimizmom, humorjem in z dobroto je znala pritegniti tudi otroke. Radi so prisluhnili njenim odkritim nasvetom. Dajala nam je in zapustila podobo žene, vredno občudovanja in je vedno gledala na življenje veselo in vedro. Znala je svoje skrbi in težave, ki jih prinaša življenje, preložiti v božje naročje in krepostno zreti v prihodnost. Bila je žena in mati, ki se ji je sreča množila, ko jo je drugim delila.

Ponosni, srečni in hvaležni smo vsi v naši družini, da smo bili njeni sosedje, se z njo srečevali in se večkrat skupaj nasmajali. Misel nanjo nas spremlja in bogati, da je življenje vredno toliko več, če ga nesebično deliš z drugimi. Tako, kot ga je znala, gledano z našimi očmi, razdajati spoštovana, nam draga Frelihova gospa Juste

Gorenčevi: Rezi, Stane, Stani, Mojca, Tanja in Marija

Frelihovo gospo Juste sem spoznala pred šestnajstimi leti, ko smo se iz Preslesja preselili v Šentrupert. Spominjam se njenih prvih prihodov v trgovino. Rada se je pogovarjala in tako sem v pogovoru kmalu spoznala vse njene najbližje. Veselila se je njihovih godov in praznikov, da jih je lahko razveselila. Posebno veselje pa je bil prihod svetega Miklavža – skupaj z otroki se je veselila in gledala, da je sveti Miklavž

vsem enako prinesel. Poleg domačih pa ni pozabila še na ducate drugih, ki so ji bili na kakršen koli način blizu. Z vsakim posebej se je veselila. Meni je bil zelo blizu enostaven in preprost način, kako je gospa Juste znala pomagati. Njene preproste besede so našle pravo mesto, le če si jim znal prisluhniti. Kot verna, stvarna in pametna žena se je mnogim zapisala v srce. Njen notranji ogenj je vedno ohranjal svoj žar. Od

to je njena nenavadna privlačna moč, s katero je vplivala na toliko in tako različne ljudi. Nobeno od vprašanih, ki so bila pomembna za dobro ljudi, ji ni bilo tuje in ni ušlo njeni pozorni skrbi. Za množico ljudi, tudi tistih zunaj njenega kroga in njenega neposrednega področja, gospa Juste ostaja vzornica dobrote.

Andreja Berk

Hodil sem v tretji ali četrti razred, ne spominjam se preveč dobro, tudi računati nisem znal dobro – in to se me še danes drži. Učiteljica, ki me je takrat poučevala matematiko, je stanovala pri Frelihovih v Šentrupertu. Takrat smo bili vsi osnovnošolci naročeni na Pionirski list, ki pa ga je bilo potrebno plačati. Pri nas doma pa denarja ni bilo, tako da sem za nekaj številka tega lista ostal dolžan. Povedano mi je bilo, da lahko to poravnam tudi tam, kjer učiteljica stanuje.

No, šel sem k Frelihovim. Vstopil sem v prostorno kuhinjo in pozdravil. Gospodinja Justi me je vprašala: »Čigav fant pa si ti?« Seveda sem ji precej

boječe povedal, čigav sem. Rekla mi je: »Saj tvojo mamo dobro poznam, samo škoda je, ker ti je ata tako zgodaj umrl.« »Ja, umrl je lani,« sem povedal. »Koliko si pa zdaj star?« Povedal sem ji, da deset let. Z nasmeškom mi je dejala: »Rasteš kar dobro, samo bolj boš moral jesti, da ne boš tako suh.« Vprašala me je, kaj bi jedel, jaz pa sem rekel, da nič, čeprav sem bil lačen.

Učiteljica je nekoliko zleknjeno sedela v za tiste čase udobnem stolu in poslušala moj jecljajoči pogovor z gospodinjjo. Povedal sem ji, da sem prišel poravnat nastali dolg za naročnino Pionirskega lista. Mama mi je dala takratnih pet dinarjev in to sem izročil učiteljici; ona pa me je

začela trdovratno spraševati, koliko denarja naj mi vrne. Nisem znal izračunati in bolj ko je vztrajno silila vame, naj ji vendarle povem, koliko denarja naj mi vrne, bolj sem bil v stiski. Šlo mi je že na jok in najraje bi kar pobegnil. Tedaj pa je gospa Justi povedala vsoto, jaz pa sem le prikimal. Tako sem bil rešen stiske. Tega dogodka v svojem življenju ne bom nikoli pozabil. Kadarkoli sem gospo Justi Frelih videl ali srečal, mi je opisani dogodek vedno stopil pred oči.

Ta, že tako zgodnja izkušnja me še danes utrjuje v prepričanju, da dobra dela ustvarjajo podobo človeka.

Tone Odlazek

Zdaj si odšla od nas – draga Justi Frelih – pridna in poštena žena, mama in stara mama.

Ko je med vojno izgubila tvoja dobrotnjiva teta Lojzka v Dragi sina, je vzela tebe k sebi.

V njeni boleznih si ji lepo stregla. Ona ti je podarila največjo kmetijo v naši vasi. Skrbela si tudi za vinograd, zato ni čudno, da vsi tvoji to nadaljujejo.

Tvoj sin Jožko me je naučil tudi pesem Stari kletar:

*Na stari preši sveče luč
je obsijala velik ključ
v priprtih vratih hrama ...*

Ko sem ti to povedala, si še dodala: Vsak si po svoje življenje krojimo in se po tihem usode bojimo.

Draga Justi, blag mi nate bo spomin.

Kristina Majcen

Zelo sem si zapomnil začetek zaposlitve pri Frelihovih; to je bilo 28. junija 1970. Takrat je bila obrt napisana na gospo Justi Frelih: Predelava plastičnih mas. Že naslednji dan, ko je bil praznik sv. Petra in Pavla, sem bil prost. V skoraj štiridesetih letih zaposlitve pri Frelihovih, ko so se zvrstili gospodarji gospa Justi, gospod Jože in gospod Franci, ni niti enkrat prišlo do žal besede. Vsi so bili izredno dostopni. Gospa Justi pa je bila nadvse pozorna – vedela je za rojstne dneve in godove vseh mojih, Miklavž je bil zanjo velik praznik in sreča, ker je lahko razveselila druge.

Bila je izrednega spomina – pa izredno hvaležna za vsako drobno pozornost – dajala je vse iz srca.

Jaz sem ji drobno pozornost izkazoval tudi s tem, da sem ji presajal rože – zapala mi je.

Vseskozi sem se počutil kot sestavni del Frelihove družine.

Res moram znova poudariti izredno spoštljiv odnos do predpostavljenih – a najbolj v spomin se je zapisala kar gospa Justi; bila je pravljico dobra. To sem občutil že čisto na začetku, ko sem bil pri vojakih v Ljubljani in sem se večkrat oglašil pri Frelihovih, ki so bili v tem času tudi v Ljubljani; nikoli nisem šel od njih praznih žepov.

Gospa Justi je bila vsem mojim kot sorodnica – meni je bila kot druga mama.

Če zdaj stopim v nekdanjo kuhinjo, čutim praznino in komaj čakam, da grem ven. Če bi mi kdo drug pripovedoval o gospe Justi in njeni dobroti, bi mislil, da pretirava; tako pa sem vso dobroto okusil na lastni koži.

Stanko Okorn

Z vsem spoštovanjem se ustavim ob spominu na ženo, ki je močno zaznamovala Šentrupert. Po srcu dobra, čuteča, pri odločitvah pa odločna, skoraj bi rekel brezkompromisna. Imeti čut za vsakega človeka, še predvsem mladega, je velik dar. Čisto preprosto te je nagovorila in v njej si začutil vse njeno bogastvo življenja. S preprosto in razločno besedo je znala povedati, kaj je prav, obenem pa ti je pustila tvojo svobodo in osebno odločitev. »Modro ženo, kdo jo najde ...«, odkrivamo v knjigi vseh knjig. Vesel sem in Bogu hvaležen, da mi je bilo dano dobro desetletje srečevati se z gospo Justi, ki ji ni bilo vseeno za kraj, za naš biser (cerkev sv. Ruperta) in predvsem za ljudi, ki živijo na tem čudovitem koščku zemlje, pa za mladino – in predvsem: s kakšno ljubeznijo in spoštovanjem je znala govoriti o svojih koreninah, družini, starših ter o svojem možu Jožetu ter sinovih Jožetu, Franciju in Petru in njihovih družinah. To pač zmore le mati, kot je bila gospa Justi Frelih. Vesel bom in močno želim, da bi naše žene – matere tudi ob njej našle zgled in potrditev.

Mirko Simončič SDB, župnik in dekan

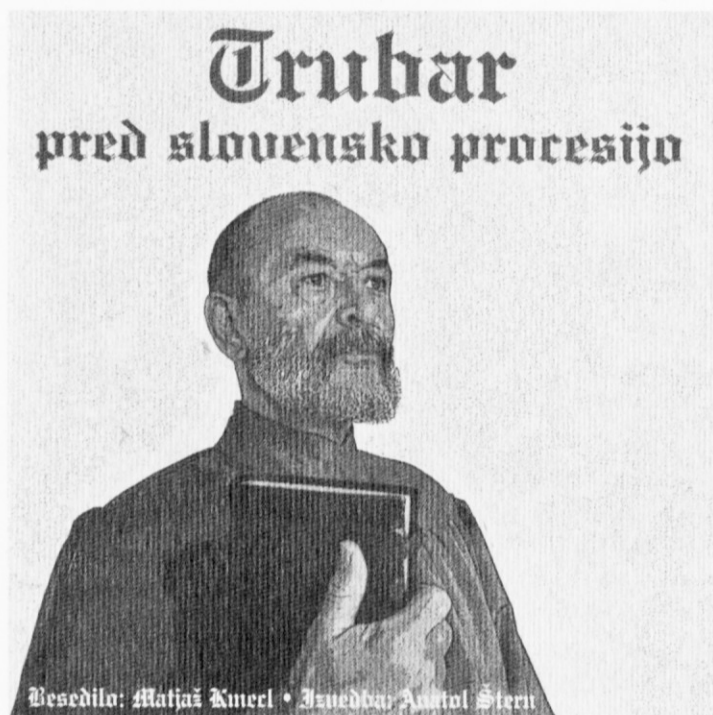
Ko smo vlivali ploščo na naši hiši, je prišla do nas Frelihova Micka; začela nas je šteti. Še zdaj vem, da nas je delalo šestnajst. Micka je odšla domov. Čez nekaj časa se je vrnila in prinesla šestnajst ogromnih sendvičev in deset litrov vina. Rozko sem vprašal, če je ona naročila, a je odvrnila, da ne. Mislila je, da sem jaz naročil. Zvečer sva oba šla k Frelihu, da bi poračunala. Gospa Justi pa je rekla: "Kaj boste plačali, saj ni nihče nič naročil!" In pri tem je ostalo. Midva pa tega ne bova nikoli pozabila.

Edi Zavrl

KOT UVOD V PRAZNOVANJE OBČINSKEGA PRAZNIKA VABIMO ŠE NA NASLEDNJE PRIREDITVE:

- **Petek, 23. maja 2008, ob 17. uri:** Tiskovna konferenca pred prvim praznovanjem občinskega praznika in predstavitev posebne številke glasila ŠanTRUPERT - sejna soba Občine Šentrupert

- **Petek, 23. maja 2008, ob 19. uri:** Cerkev sv. Ruperta: Osrednja počastitev 500-letnice Trubarjevega rojstva

Dr. Matjaž Kmecl je napisal popotnico svojemu delu:

Mož, ki govori to besedilo, je Primož Trubar, začetnik sodobnega slovenstva; seveda v podobi in utelešenju igralca Anatola Šterna.

Samogovor izgnanega in od lastnega ljudstva zapuščenega starca tik pred smrtjo je še ena "bridkost po slovensko". V svojem "nigdirdomu", to je izgnanstvu, v katerem je preživel pol življenja, pregleduje, kaj je pod končno črto še ostalo. Obenem mu iz tega pregledovanja nastaja nekakšen testament za Slovence: hotel je popeljati svoje ljudstvo v enakopravnost pred Bogom in svetom; neomajno je verjel, da je z jezikom vred njegov narod prav tako božja stvaritev kot vsa druga ljudstva sveta; dal mu je knjigo in pisni jezik, skupaj z učenci mu je prevedel temeljne "božje" knjige, poskrbel za več kot petdeset tiskov, vključno z Biblijo; učil ga je samozavesti in odgovornosti pa tudi resnične krščanske vere. Ničkolikokrat so ga hoteli zlomiti, še največkrat kar lastni ljudje, pa je vztrajal in se zmeraj spet pobral. Bil je silak in voditelj po telesu in glasu, še bolj po duhu

in volji; oznanjevalec, za katerim so šle množice, čeprav jim je zapovedoval dolžnosti in jih venomer grajal zaradi grešnosti. Umrli je v tujini, tam bolj cenjen kot doma.

Trubarjeva življenjska zgodba je pač še ena v nizu tistih usod, ki bolje kot vse druge govorijo o ceni slovenske poti skozi zgodovino, o tem, s čim vse je bilo treba za stoletja vnaprej odplačevati končno svobodo. Leta 2008 bo poteklo 500 let od njegovega rojstva, samostojni in prosti pa smo kot njegovi dediči šele zadnja leta: zelo pogojno 90, pogojno 60 let in v celoti dobro poldrugo desetletje. Vse drugo, vsa dolga stoletja vmes, je bilo eno samo mučno vztrajanje, polno porazov in žrtev; jetika in revščina sta pobirali brezštevilne idealne pa izhirane može, ki so verjeli v slovensko prihodnost. - Prav je, da se današnji rodovi vsaj kdaj pa kdaj in vsaj za trenutek umaknejo iz sicer samoumevnega generacijskega egoizma in pomislijo na to: Trubarjev zapuščinski samogovor jim je namenjen kot ogovor in opomnja, morda celo kot pouk (pisec upa, da ne predolgočasen).

**Sobota, 24. maja 2008,
ob 20. uri v cerkvi sv. Ruperta**

KAJ MOREM, ČE SEM MLAD!

Društvo mladih Šentrupert vabi na koncert štirih pevskih zasedb. S pesmijo vam bomo polepšali majski večer:

- Mladinski pevski zbor iz Rovt pri Logatcu
- Dekliška vokalna skupina iz Postojne Elum
- Mladinski pevski zbor iz Šentlovena
- Skupina Cantamus

Vljudno vabljeni na koncert,
zaznamovan z mladostno energijo in pesmijo.

ŠentRUPERT • Posebna številka pred I. občinskim praznikom

GLASILO OBČINE ŠENTRUPERT • LETO: X • 21. maja 2008 • USTANOVITELJICA: OBČINA ŠENTRUPERT - zanjo: RUPERT GOLE • UREDNIŠKI ODBOR: Jože Zupan, urednik, Mateja Ramovš, pomočnica urednika; člani: Polona Rugelj, Mirko Simončič, Andreja Udovč; zunanji sodelavec: Jože Uhan • OBLIKOVANJE IN PRELOM: Jože Pavlič • TISK: Grafika Novo mesto, d. o. o. • Glasilo izhaja štirikrat letno • Naklada: 1200 izvodov • Po zakonu o DDV se za glasilo plačuje 8,5% davek od prometa proizvodov • Glasilo je za občane Občine Šentrupert brezplačno •